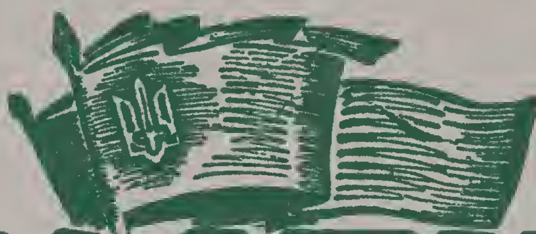
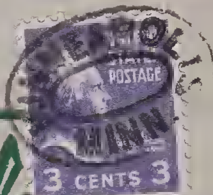

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ОРГАН ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

INDEPENDENT UKRAINE

Зміст

Петро Ромен: Заповіт

Ю. В.: Воююча Україна

Др. Остап Грицай: Василь Стефаник

В. Чапленко: «Діялектна основа української літературної мови»

Евг. Б—ний: Культурна політика Москви

О. Залізняк: В річницю основних помилок

Др. Т. Лапичак: Ще про академіка Лисенка

Дм. Кармазин: В перспективі десяти літ

Кадри наших днів

З ножицями по пресі

З хроніки нашого життя

Бібліографія

ЧІКАҐО **Ст. ПОЛ**

РІК IV. **ЛИПЕНЬ, 1951.** **Ч. 7 (42).**

Вже появилася друком цікава і актуальна книжка

Івана Хмельницького

«В країні рабства і смерти»

Спомини очевидця про коцентраційні табори в СССР. Методи допитів в НКВД. Життя в конц-таборах. Злочин мордів у Винниці.

Книжка обіймає 100 сторін друку, 8-вого формату. Ціна книжки в продажі 50 центів.

Члени-уділовці Видавничої Спілки «Самостійна Україна», постійні кольпортери журналу, що кольпортують більше як 10 чисел журналу, особи, що приєднали принайменше 5 передплатників одержують книжку даром.

Книжку можна замовляти у Видавництві «Самостійна Україна»:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

Ставайте членами-пайовиками Видавничої Спілки «Самостійна Україна»!

Кольпортуйте журнал «Самостійна Україна»!

Приєднуйте передплатників для журналу «Самостійна Україна»!

Місячник культури, політики і суспільного життя

Редагує Редакційна Колеґія.

Головний ред. д-р Тома Лапичак.

Видає УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНА ВИДАВНИЧА СПІЛКА «САМОСТІЙНА УКРАЇНА, Винніпеґ — Сен Пол — Чікаґо.

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки редакції.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шилінґи. В інших державах рівновартність 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

в ЗДА і Канаді — $ 3;
в Англії і Австралії—24 шилінґи;
в інших державах рівновартість $ 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE

Articles published on political, cultural and social topics.

Edited by Editorial Committee
Published by
UKRAINIAN INDEPENDENT PUBLISHERS LTD.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК IV. ЛИПЕНЬ, 1951. Ч. 7 (42).

Петро Ромен

ЗАПОВІТ

1.

Ідуть на захід ешелони
У далечінь за горизонт...
Тобі, моя єдина доню,
Пишу я, їдучи на фронт.
В цей грізний час живу тобою,
В майбутнє шлю тобі привіт,
З твоїм ім'ям піду до бою,
Тобі складаю заповіт.
Живи, рости! — Пролинуть роки —
В тобі одній я буду жить.
Твій погляд любий карокий
Вогнем мого життя горить.
І якщо так мені судилось,
Що й я від кулі упаду —
В душі твоїй мені б хотілось
Лишити віру і мету.
Ті сподівання і надії,
Що я в душі своїй носив,
Ті ідеали й любі мрії,
Що в них кохався, ними жив.
Хотів би я, щоб знов розквітли
Вони в душі твоїй ясній,
І вабили б тебе до світла,
І кликали б тебе у бій.

2.

Тепер палке, розквітле літо
Таке багате на врожай.
Поля неначе злотом злиті —
Не видно й краю, де межа.
До долу клонить буйне жито.
Куди не глянеш — далина...
Шепоче колос: жити б... жити...
А в селах сум і тишина,
Мов упились отрути — зілля...
І сум... і плач... Чия вина?
Страшним і диким божевіллям
Іде війна... Іде війна...
Неначе в пеклі ніч і ранок
Земля здригається, гримить.
І кожен вибух — в серці рана,
Й на душу камінь — кожна мить.
Куди не глянеш — скрізь руїни
Стоять примарами в імлі.
В риданні кличе мати сина,
Лицем припавши до землі...
В диму і полум'ї криваво
Палають села і міста.
Лежить в руїнах наша слава
І наша гордість — Дніпрельстан.
Все гине... Все, що виростало
На нашій крові і кістках.
Усе руйнує, нищить, палить
Війни безжалісна рука.

3.

Нема святішого на світі,
Як рідну землю боронить,
За неї вмерти, нею жити,
Боліти нею кожну мить.
Й немає гіршої провини
І ще чорнішої ганьби,
Як зрада власній батьківщині
У дні такої боротьби.
Чому ж така на серці туга,
Вагання, кволість, біль гірка,
Й до бою заклик — мов наруга,
І не здіймається рука
На ворога?.. Чому холону
Й не пориваюсь я у бій?..
Моя надіє, люба доню,
Як розказать про це тобі?..
І честь і волю й Батьківщину
Нам затоптала й відняла
Ворожа сила — хай же гине
Така держава, клятий лад.
І знов чекає, знов надії
Плекає в серці наш народ:
Війна — це свіжий вітер віє.
Війна — новий переворот.
І це надходить час розплати,
Кінець неволі і тюрми...
Хто ж піде в бій тепер за ката,
Що рідний край наш уярмив!
«За батьківщину українці»...
О, біль, о, гнів... Немає слів...
Ми мов раби ті, мов чужинці,
На нашій не своїй землі.

4.

Неначе хвилі серед моря,
Пливуть думки у синю даль...
Яка ж на вас чекає доля?
Який життєвий ідеал?..
Переді мною знов кімната
І на стіні портретів ряд...
Ось, наче сонце, сяє свято,
Пророчий погляд Кобзаря.
Ще — Коцюбинський. Далі — Леся,
Франко заглиблено-сумний:
В задумі очі і здається
Звучать слова: «Народе мій...
Чи будуть в тебе теж на стінах
І в мислях оживать також
Шевченко, Леся Українка,
І Коцюбинський і Франко?
Хотів би я, щоб ти такою,
Як і вони, в житті була,
Щоб, як калина, над рікою
Для краю рідного цвіла.

Ю. В.

Воююча Україна

(Продовження).

III.

Сторіччя зрушень, зламів і руїни справедливо вважають незвичайним і з кожного погляду винятковим. В черзі дослідів не бракує спроб показати його закономірним явищем історичного грунту та звести до прозорої формули причини — наслідку. Намаганням викласти природу сторіччя — його зміст, форму і стиль життя — як наскрізь залежний наслідок причинодійного поступу годі відмовити формального права і теоретичного значення. В числі різних способів підходів та насвітлення дійсности і ця метода причинового викладу історії за зразком засад клясичного природознавства не позбавлена своєї ціни в загальному образі багатогранної розвязки питання. Можна навіть твердити, що природописний підхід зберігає в собі тривку основність **природи** думання і залишився актуальний в усіх відношеннях можливого досліду дійсности, в тому теж і явищ духового та історичного порядку. Нема нічого більш звичного і природнього в пізнавчій чинності, як зведення всякої дійсности до стану **причинонаслідного рівнання**. За найрізнородніших умовин досліджування згадана формула потверджується як найпростіша і вмогам та настроєві пізнаючої людини найбільш близька та задовільна розвязка. Пізнати різні явища дійсного рівняється фактові їхнього опанування шляхом виявлення **причини** їхньої появи. І ті, що несхитно вірять в стійкість причинового ладу існування, як і ті, що висновками свойого пізнання вкінці захитали в основах монументальну будівлю людської науки — насправді в поступі своєї розумової діяльности проявляють спільний неслабнучий патос стихійної **причиновости,** — дарма, що одним дійсність уклалась без решти в основний стан **причини — закону,** а другим цілий дорібок знання про дотеперішню научну стислість і несхитність законів природи зрушився з твердої підстави, розплився і подівся у хвилях несхопної живої дійсности. Однак їхня постава **сумніву** не заторкає самої засади причиновости, ані не зрікаються вони єдиности причини, але тільки оспорюють **безумовність** дотепер визначених і визнаваних причин, відмовляючи їм спромоги безумовно нормуючого дійсність закону.

В становищі сучасної стислої науки знецінилась досьогочасна, догматично незрушна, основа природознавства за рахунок потвердження творчої істоти дійсности, яка дуже вимовно виявилася передусім в спромозі духа до свобідного її досліду та багатого викладу. Безвладно тяжіючий масив традиційного світогляду доосновно зрушився і висока монолітна гать догматизму прорвалася в різних місцях, щоб відкрити вільний вигляд у якийсь багатовимірний світ з бентежливо новими обріями. Колись, перед століттями, подібно могутній і радикальний прорив стався в межах християнського світогляду, коли то на кордонах замкненого в собі християнського світу безоглядна людська думка пробила глибокі вирви, крізь які вона поглянула в головокружну безконечність простору і в нескінченість світів. Наслідків такого важливого відкриття для дальшого ходу цілого розвитку і життьової долі людини не міг би приховати і не признати найзапекліший поклонник переможеної старини, бо ж доконана зміна промовила до людської природи, — до розуму, духа і почуття — зрозумілою мовою найприроднішого явища і зразу захопила та здобула цілу людину на свій бік. Нашвидко **вжитися** в новівідкритий стан вправді не було легко, однак **призив новини** збігався з пробудженою снагою природного духового росту людини, що внутрішньо дозріла вийти у світ широких можливостей, та, після довгого і не завсіди добровільного мовчання, — розгорнула потужньо свою буйну творчість.

Драматичні перебої крізь природний спротив ґрунту, традицій і звички — оце дорога і змаговий стиль пробудженого духа в розвитку поодиноких етапів свойого на довгий віддих піднятого льоту. В основі він був свобідний і зумів **роз-гор-ну-тися** та навіть вкінці проголосити себе в постаті сувереного розуму одиноким джерелом **правди і права.** Розвиток його сили проходить не за наперед установленими незмінними засадами, напрямними і вартостями. Навпаки, він власне має переважно вимінний, відкривчий і освідомний характер. Ніколи, річ ясна, не бракує тут зусиль **законодатного** почину устійнення світоглядових підстав і настанови життьових **домінант.** Догма і догматизм, де тільки можна, вступають в своє «право до життя», проте кольорит цілого краєвиду великої «доби розгорнення» виявляє безконечно мінливу ґаму живих красок і відтінів, яка нігде не дається схопити в статичний образ. Повінь творчого вияву розливає таке багатство зразків, форм і тонів, що споглядач цих вибухових об'явлень творчого генія вже не сприймає їх цілісно в свідомість. Пірваний в крутіж свавільної ігри хвиль, він тривожиться критичної грані залому,

---

Щоб наша віра, наша мрія,
Що вабила і нас вела,
Як пісня та, що серце гріє,
В тобі озвалась, ожила.

Щоб пісня та росла й міцніла,
Як у весняні дні вода.
Щоб Україна в ній дзвеніла
Незламна, вільна, молода!

1941 р.

на якій розколеться і начне «визволюватися від себе» в хаос нестями, божевілля і кінця.

Цілий життьовий і духовий зміст вчорашньої доби не дається інакше зрозуміти, як стихійний органічний вияв себе людини в усій розпнятості своєї космічної природи та в пориві росту. Вияв, — не постановлений, не наказаний і не вимушений, — але свобідний вислів живої душі, закоханої в саму чинність внаяви себе та погански відданої пристрасній радості існування в світі, що його вона відкрила, розбудовує, опановує і в цілості **споживає.** Нічого основного не поминено і в краєвиді посиленої культури одиниці — особи, коли мова йде про доосередню життьову спрямованість і цілебічну людську щасливість. В ставленні вимог оборони особистих людських прав, працьовитости і посвяти для розбудови рідного вогнища, та вкінці, у вточенні засобів споживання і розкошів виживання — досягнено значно більше, ніж в котрійнебудь іншій добі людської історії. Та найвеличавіше розкрився в «добі розгорнення» її **фавстівський дух,** що багатив скарбницю культури все новим творчим духом, немов на те, щоб цвіла вона на світовому небі поясом незгасної райдуги, що в ній спалахнули і горять всі барви життя.

Не **нараз** розповилось із хмарних завоїв буття чарівне видиво райдужньої творчости. Час його розгортання довжився століттями, а в кожному проступала вперед своєрідна йому барва і підкреслювала собою панівний тон музичної цілости. Подив людської потомности для творчої величі духа тієї доби, що правда, не вигасав до сьогодні, однак безпосередність звязку з його творами помітно слабне, де-далі переривається в уяві їхня органічна суцільність та затирається в душі враження свіжости і запаху оригіналу. А він гідний станути **поза часом** і з трансцендентного пляну чарувати живу людську свідомість поглядом завжди приявного свідка, який говорить мовою, що її творило потужне племя людських ґеніїв для безсмертної вічности. Бо людині в її дочасній долі потрібна передусім непослабна память про цю велику добу, що справедливо заслуговує не тільки її подиву й пошани, але головно синівської любови як **найближча її духова батьківщина.** Можливо, що подібно могутній порив творчого духа в людській історії вже не повториться, і людина в свойому дальшому існуванні не зазнає рівно сильних почувань радости від власного духового пробуду і росту. Тим більше вона повинна вживатися і переживати матірню добу свого існування, та тільки не як пильний дослідник, що зацікавлений призбірати багатющий матеріял й укласти його в повязану в собі систему. Бо вірне відтворення образу вчорашнього світу не виступить в прозорому дзеркалі системи, — утворений об'єктив буде, ймовірно, незвичайним досягненням дослідчого мистецтва, проте він не буде **живим твором** та не прокине враження справжнього пережиття великої бувальщини. Її не пощастить **конструкційно** утворити, викликати, вичарувати — **воскресити в собі** як **ідейно** собі співзвучну рідну дійсність. Не буде це, зрозуміло, повторний виступ оригіналу, але тільки відчуття внутрішнього з ним звязку, ствердження себе в краєвиді корінно спільної духовости. Тут стає на чергу питання вічних основ і вартостей, зринає пекуча потреба перевести провір сутньої одноти живого часу.

Відношення до минувшини за методою **вибору** в ній найбільш собі співзвучного не в силі в засаді прояснити справи та вможливити розвязку загадки, — чи буття і світ пронизує на всьому просторі їхнього тривання спільна, незмінна, едина суть, чи нічого постійного в них нема, а кожний час та всяка хвилина говорить лиш про себе, для себе і змагається за себе. — Вихідний початковий стан представляється для думки саме образом безконечної всячини, яку вистарчало б довільно сприймати і стверджувати її дійсну прияву, якщо вона, — ця «всяченність» — мала б бути словом кінцевої мудрости пізнавання. Та роля людської думки непомірно більша за сприняття безпосереднього стану, який її не вистарчає, і вона, вже першим порухом своїм, намагається проникнути крізь строкату поверхню світу до його надрів і глибів. **«Гін до основ»** за всяких умовин витримується в рівній натузі духового **спряму,** і ніякі суперечності у висновках не зупиняють людини в поході цим її засадничим **шляхом.** Свої, на цьому досягнені різнородні, незгідливі в звучанні та суперечні, протиречні в значенні, надбання, схильна вона викласти радше як скріплений доказ **одности** основи, ніж як її заперечення. Разюча незгідність різних тверджень є щолиш чергою проявів в процесі живого думання, що в його основі триває **підметова жива суть,** несповнена — розірваність думок і думання **зцілити ідеєю,** суперечності в житті та існуванні перемагати правдою свого **намагання,** — в одності основи об'явити глузд і буття. Мисленник застає дійсність в стані несхитної нарізности, що вперто протистоїть його спробам поєднання в однозначну цілину, і після складних процесів зведення в одність зберігає свою первісну подобу. Переможець «хаосу» різноти не має враження, що явисну різноманітність справді пробійним актом думки переміг та найшовся отак внутрі тривкої однозначної сутности. Він свідомий, що досягненнями своєї думки не змінив свойого становища і перебуває далі навнутр **однієї дійсности** з двома обличчями: тим зовнішним, в нескінченість мінливим, що не вступається з овиду свідомости, і тим внутрішним, волевим, що в постаті ідеалу пізнання не перестає пробиватися вперед. **Живий** мисленник ніколи не знехтує реалізмом котрогось із них, але доцінить кожне належньою мірою — станом цілости. Тоді перше — отой великий світ невичерпної всякчини, не вийде в образі пізнання обіднілий, безбарвний, одноманітний, а друге не розплинеться в кривому дзеркалі світу в безформну масу. **Душа** думаючої людини не прийме до відома твердження про неправдивість і оманність зовнішньої дійсности, як теж не признає **своїм** такого ідеалу пізнання, який предмет пізнавання звужує, збіднює і знетворює. В обох випадках наглядної **руїни** дійсности вона відкриває те саме джерело розкладу — відірваний розум, що засадою і мірою правди визнав навіть на себе безпо-

середньо, бо сам подався слідом логічного формалізму і в ідеальній ніякості абсолюту «найшов» загальне, правдиве, сутнє. Того роду починанням «самозаконного» розуму мусить жива душа станути на спротив, прочуваючи, що становище «визволеного» розуму криє в собі ту саму небезпеку невхильної сваволі висновків, яка в кожному накрямі доведе до ніщоти в постаті якогось радикального «ізму». Їхню появу, чергування і змаг за першість, за необмежену владу треба однак розглядати не як довільні почини згаданого розуму, який, хоч і тримався голосної заяви про власну виключність та управненість одинокого судді і розємника в питанні пізнання правди, — не був справді цілком одірваний і свобдний в рішеннях. Причасний в різних випадках способом формальної тожсамости, формував розум кожну чергову світоглядову подобу під впливом положення і настрю дійсного життя, з яким завсіди був в якійсь мірі звязаний. Тому й «ізми» його не є буквальним повторенням провідного мотиву в одмінній формальній стилізації. Всюди паде **наголос** на якусь своєрідність і підкреслення все іншої особливости в образі загальної дійсности виникає між світоглядовими відмінами стан напруги і спротиву. Чому б він, — «своєзаконний розум», — потребував перекидатися на протилежний бігун, якщо він справді був-би єдиним джерелом правди? Поясняльна основа його невсипущого руху й мандрівки «ґльобом можливостей» не спочиває безпосередньо в ньому самому, себто не є висловом потреб розуму в стані найбільшої його самостійности, відмежування самочинности.

Душа людини в живому світі заставляла розум рівнятися на дійсність і повнити в ній притаманну собі ролю органу свідомого самостановлення, а не йти проти неї на обмеження її, а з нею і себе самого в поодиноких «ізмах». Вона була бо виразником та показником стану цілости, і в плесо тієї повноти найголосніші самозванчі заяви розуму тонули без звуку, якщо не звучали її силою, не були живим словом. Сказаного не треба розуміти в той спосіб, що в спорі і змагу перемага вкінці душа як органічний речник дійсности, тоді як розум опанував положення лиш у хвилини її послабу і кризи. Такого далекойдучого роздробу душевного життя у воюючі між собою осередки, зрозуміло, допускати не можна, — в цілі уточнення вказано говорити про **душу** в цілому розпині її істоти — від найабстрактніших актів чистого розуму до найелементарніших порухів змисловости. У ритмі діяння душа спроможна виявити безліч подоб, та в кожній вона буде собою, і навіть в осудженій і запереченій намагатиметься рятувати вияв своєї особовости, хоча б така оборона кінчалась на суді долі найвищою її покарою. Душа **відповідальна** за себе **повною мірою самопочуття** і готова признатися до себе і там, де укрити свою рідність означало б чашу горя минути. Однак зректись в чомунебудь себе, уронити один власний порух у забуття — повна зрада і злочин добровільного самогубства. Була б цим захитана не лиш самосвідомість, але й заперечно вдарена сутність душі, — власне виявлена не-сутність буття. Безумовна і безоглядна відповідальність, виразніше — **абсолютне життєве самопочуття душі,** яка нічого не зрікається, — відкриває вгляд у внутрішній світ.

В бутті нічого не є припадком, а все — **долею.** Бо нічого не діється тут скінчено і завершено для себе, але в наслідку прояснюється собі причина і в ньому вкожночас стверджує свій стан безконечно діяльної спромоги як сутність буття. Цей безперервно **дійсний стан** не вказує від себе і не виказує в собі діяння сторонньої сили, що його установила від себе означено таким. Він **свобідний** безумовно, себто вповні **відповідальний,** що означає готовість, не лиш діяльно, причинотворно, життям вершити, але й повноту звершеного наслідно сприймати і жертвенно собою продовжати. Моральна доповненість свободи і повинности є стремівним рушієм долевого уладу життя, що в ньому душа освідомляється як його творчий носій і жертвенний подвижник. Підставлення природознавчого закону конечности не охоплювало б тут повноти життя саме в рішальному його стані, коли то душа на рівні моральних висот творить свій зразок **ідеалу,** буття, чим переносить наголос із **факту** існування на **повинність** творчого його вершення. Закид, немов би духовим вартостям та моральним нормам не доставало стислих ознак загально обовязуючих і об'єктивних законів природознавства, — нецілений похибно, тому неспроможен домогтися їхнього знецілу. Якщо навіть вкінці образ пізнаного світу виявляв-би остаточний і вже критично неспірний розвин дійсности за головними засадами природознавчого світогляду, в **життєвій** поставі людини не сталися б в наслідок цього ніякі основні зміни, хіба тільки зросла б її снага духового виросту. Бо саме тоді вона справді опинилася б перед наглячою вимогою — завершити себе внутрішньо згідно із моральними наказами, що їх дотепер радше пропонувала, ніж здійсняла! Вона відчула б посилений тиск всіх відкладених собою питань, що ось врешті діждались «своєї години» і поступають на чергу для невідкличного вже рішення. А пізнана природа увійшла б в душу в ролі засібної сили, чи того особливого корму, який підтримує житьовий віддих її і сам не спотребовується, бо стався як-би вдухновленим і водночас переймає трагічній в своїй постійній непевності і розірваности час безнадійного шукання розвязки — раз в собі і в дусі, то знову поза собою — у світі і природі. Та найважливіший досяг спочив-би у самому факті закінчення доби природознавчого думання, бо цього явища не можна б було викласти інакше як в напрямі зрілости людського життя — перейти від переважаючого досі поземого типу існування, до здвигового, вислідного. Коли вчора увага звerталася назовні — до **предмету,** сьогодні людина зацікавлена собою лучно з пізнаним світом у **предметовому** аспекті. Тут підкреслені спрям, глузд і **мета** існування не в досьогочасному характері теоретичної розмови про їхню **можливість,** але в іменному значенні безпосереднього особистого виросту.

Доба «внутрішнього насилення» роститиме свої ідеали й чесноти не так **для життя,** як його змаговий засіб і стилеву окраску виступу, але

радше формуватиме безпосередньо саме життя так, щоб не відбігало — як давніше — від досконалості зразка, і на виправдання себе не свідчилося ним, але завсіди **собою** прямо. **У своєвартості,** плеканій з чистого почуття достойности, діятиме могутній чинник динаміки життєвого процесу, що окрім рації морально-духового звершення не матиме ніяких інших рівнорядно сильних спонук. Пересув уваги і вартісний наголос спочине на культі внутрішньої людини порядком невхильности такої черги в ході історії. Ще найменше тривким часово в ролі причини і впливу треба б вважати зменшування і знегіднювання людини сьогодні, натомість найсильнішим, поруч згаданого почуття гідности, товчком в добі духового росту, буде профетична — **пророча орієнтація життя,** духовий випрям живого часу в... **Бога.** Рішальний в «добі розгорнення» голос природи послабне, а може й затихне і відступить з вогнища уваги як переможене і засвоєне становище. Природа враз з культурою змагу за існування станеться «обнята», а місце осередньої напрямної займе «воля до Бога». Думаний, віровизнаний і славлений Бог зійде з трансцендентних висот і станеться ближчий світові та життю, не як далекий **держень** недосяжних досконалостей, але як «роздавшися в життя» задля його бого-стремівної невмірущости. Релігійність будучности змогутніє, поглибиться в життя як його панівний вираз у прямому значенні, а саме — прокине вона із себе **ідею життя,** що в ній абсолютним завданням творчого зусилля і здійснення буде Бог.

Нічого зо сказаного не є новістю, як теж ніякої нема певности, як піде дальший розвиток та яким змістом сповниться завтрішня днина. В долевому уладі існування рахунки і передбачення залишаються тільки побажанням. Найважливіший здобуток — відчути **характер** уладу і впевнитися, що він не сновидний і не оманний. Тоді людина віднайде себе, прийме стійку поставу, набуде несхитну мужність і певно стоятиме на суді долі.

Спроба уявити обличчя завтрішнього світу в ніякому відношенні не означає революційного зруху та докорінного вириву життям з його матірного ґрунту. Навпаки, йдучи за провідною ідеєю одноти буття, думка визнала її живим носієм **душу,** сповнену безумовної відповідальности, — душу, яка не може відректися від ніякого вияву дійсности, але визнає його своїм і тоді, коли він осудний і не є безпосередньо наслідком її свідомої волі. Моральна величність душі, готової перейняти тягар відповідальности за повноту, є саме передумовою того, що мова про нерозривність і одність буття становиться висловом дійсности, а не є лиш теоретичним розважуванням. Бо світ, в якому відбувається нагий, безоглядний змаг за існування — поза загальним взаємним видиранням собі спірної здобичі та її поживанням — не знає ніякого іншого собі призначення. Цілістю є він хиба лиш як здобича, постійно допадана і шматована тічнями різношерстих хижаків. Про його одність, можуть, річ ясна думати та єхидно твердити в безконечність власне його щоденні напасники, мучителі і пожирачі, проте їхні «теорії» не закриють понурої правди про **світового Прометея,** що приречений на безконечний пожир живцем несамовитими виродками. Про цей, ненажерливій жадобі їхній, виданий світ складатимуть вони солодкаві «теодіцеї», як про «найліпший з можливих», і не заікнуться прирахувати і себе самих до ряду його видатних прикмет і окрас. Невже в обличчі такої нагости долі і явности повсюдного та явного розбою не звучатиме глумом і блюзнірством постуслова проповідь про одність буття, односутність світу, богоподібність людини? Звідкіль одвага і право встрявати людині своїм словом там, де доля топить в крові ріки й гори? Не так одвага і право кажуть їй піднести свій голос. Бо важчим за правоту і мужність змістом налилося людське слово, і не сама кров тужавіла в ньому зерном, що дозріло для об'яви, сівби і росту.

Людині підійшла пора виректи своє слово на міру прометейського чину, їй вибила година чинити во імя прометеїчного і вічного світу.

(Далі буде).

Др. Остап Грицай

Василь Стефаник

Світла й тіні.

1.

Коли в р. 1899 проф. С. Смаль-Стоцький видає в Чернівцях першу збірку нарисів Стефаника «Синя книжечка», то духовість европейського письменства являє тоді собою просто непроглядну суміш напрямів, змагань та ідеологій. Суміш, основна суть якої — ще на ціле десятиліття перед світовою війною! — має в собі вже щось з її затривожуючого хаосу й руїни та означеновується дещо двозначною назвою: Fin de siecle. Тобто — кінець століття. Завершення віку, що почався героїкою двох Наполеонів, корсиканського кондотієра Бонапарта та англійського Наполеона пера — льорда Байрона. Але вже в основній суті тих двох індивідуальностей таїлася яскрава розбіжність двох непримиримих суперечностей, непереможного цезаризму в особі корсиканця і невгомного вольнодумства в душі поета Альбіону. І отак ніби гідним повторенням тієї самої розбіжности видвигаються перед нами саме при кінці XIX століття два найбільші його ідеологи — Фрідріх Ніцше з одного, а Лев Толстой, з другого боку. Перший з них це дух війни, деспотій та презирства до суспільности як безумного тлуму. А другий — таврує війну та всю новітню культуру в ім'я повної аскези і прапервісного християнства.

Ця до трагізму непримирна розбіжність духових напрямів, змагань та ідеологій часу [1]) зазначується упродовж століття з усією чіткістю в державнім, політичнім та соціяльнім житті так само, як зазначується вона і сливе в усіх ділянках духової творчости, собливож при кінці віку, в добі важко вагітного переломом fin de siecl-y. Це ось заради неї німецькі літературні критики не можуть собі дати ради з невломимо розбіжною творчістю Ґергардта Ґавптмана та з гієратично недоступним, ультра-аристократичним цезаризмом поета Стефана Ґеорґе. Заради неї французькі читачі не прочувають властиво справжньої ваги трудного ідеологією «національної енергії» Моріса Барреса у протиставленні до чудово легкого своїм стилем та ніби невинним собі космополітизмом Анатоля Франса. Заради неї італійці не добачують рис погубного цинізму в романах д'Анунція, а критики англійські повної безпринципности в чудовому естетизмі Оскара Вайлда, тоді, як скандинавські літературознавці ще й досі не розуміють гаразд Ібсенових постатей в стилі веселого Петруся Ґінта та понурого доктринера Бранда. А ще більш непримирний Бранд тодішньої Европи — московський доктринер Лев Толстой, як справжній Великий Інквізитор його церкви, засуджує на повне автодафе взагалі всю европейську літературу, від Шекспіра починаючи.

[1]) Див. характеристику IX ст. з погляду на розбіжність духових течій в ньому у творі французького культурісторика Жана Бурдо (Bourdeau) "Les Maitres de la pensee contemporaine" (1903). — О. Г.

Отимто хіба ж не є важливим спитати нам сьогодні, яке саме на тлі тієї доби обличчя в першій збірці оповідань Василя Стефаника? Тобто: поскільки вона відзеркалює духа тієї доби, своїми змаганнями все таки ґрандіозної, може власне заради її геніяльної хаотичности? Що тут є з її величі і з її багатобічности, з розбіжности її ідеологій і з трагіки її світогляду?

2.

І шукаючи відповіді на оце питання, нам важливо і цікаво було б послухати тут слів самого письменника про його підхід до власної творчости та до мистецьких проблем узагалі. Але з цього погляду спадщина Стефаника — принайменше покищо — така небагата дотичним матеріялом, що критикові доводиться користуватись тут тільки дуже скупими принагідними замітками і то доволі загального характеру. І так ось у промові, виголошеній Стефаником на ювілейному бенкеті в його честь 27. XII. 1926 у Львові, він сказав, між іншим, таке: « . . . Я робив, що міг. Перетоплював це мужицьке слово, яке мав біля себе, аж пальці мені викручувались з болю, і я гриз їх, аж мене це моє сиве волосся коштувало. І нині чую, що половину треба би перечеркнути з того, бо я, вірте мені, занадто великий естет, бо ясно здаю собі справу з того, що зробив і все, що я писав, мене боліло. Щоб дати піваркушу друку, я мушу написати тисяча аркушів, і, як уже нині на вечорі сказав один з вас, я біг-ме не вмію писати» [2]).

А інший, теж дуже помітний голос нашого письменника про власну творчість — це фрагмент з його листу до Ольги Гаморақівної з р. 1900, з епохи трагічної павзи в його творчій праці. Тут Стефаник пише:

«З-поза грубої сирої одежі мого духа виповзають великі павуки з хрестами і снують над ним таку павутину, як коли би тото мала бути чорна крепа над труною мого духа. Я тих ткачів не потребую і вбиваю їх, — та такі трупи падуть мені на очі і мій ясний зір затемнюють. І осінній вітер занадто скаржиться посохлими межами, і опавше листя заступає мені дорогу, і сіре каміння зимними губами цілує моє серце, і густі мряки спадають на моє буйне волосся. А моя праця тратить посеред того подуху смерти свої сильні контури, свою красу живої крови і свою силу наді мною» [3]).

Розмірно мало для пізнання його творчого шляху дає написана Стефаником «Автобіографія» [4]) — в якій помітна згадка про його гарячу любов до Франка, про прихильне відношення до Б. Лепкого та до польських письменників краків-

[2]) В. С. Твори. За редакцією Ю. Гаморака. Українське Видавництво. Львів 1942. Ст. XXIV. — О. Г.

[3]) Твори, l. c., ст. XXV. — О. Г.

[4]) Твори, l. c., ст. XLI. — О. Г.

ського осередку. А знову з принагідних цитат з його листів — особливож до Вацлава та Софії Морачевських — знаємо, що з авторів европейського письменства він захоплювався творами Келлера, Гамсуна, Стрінберга, Ґарборґа, Ніцше та — ще в гімназії — оповіданнями Гліба Усп'єнського, про якого каже, що він з ним через два роки не розлучався, і хоч дуже тяжко було розуміти жаргон його «Растеряевой улицы», то він все таки його перечитав», і саме Усп'єнський мав на Стефаника в гімназії найбільший вплив. Зате ж з автобіографії Стефаника довідуємося, що Квітчиної «Марусі» він — крім кількох перших карток — в цілості прочитати не зміг, тоді, як уже в третій гімназійній клясі прочитав гаразд повість «Хіба ревуть воли, як ясла повні». Отак можемо собі уявити, що наш оповідач відчував чітко трагічну розбіжність в духовості сучасного йому світу, коли в листі до Морачевського з 3. III. 1896 р. писав, що хоче дуже працювати над собою, «щоб раз вийти з ліса різних напрямів літературних, котрі мене тепер на роздоріжжю напали і кождий тягне у свій бік» [5]).

Вийти з дантейського ліса напрямів fin de siecl-ю!

Це була трагедія всієї епохи II-ої половини XIX ст. Ви читайте лиш, як жагучо, до особистої ненависти завзято, боролися молоді німецькі натуралісти під впливом літератури французької, зокрема ж Золі, проти мюнхенських естетистів марки Павла Гайзе та Емануеля Ґайбеля. На які темні розстані попадала европейська лірика, потонувши всеповні в ущерть скептичній атмосфері мистецтва l'art pour l'art, надиханий духом внутрішнього десператизму, шопенгаверівського «Nihil», тих тонко-ніжно музикальних єреміяд на купах «фосфоризуючої гнилі», що проносяться за демонічними мелодіями Бодлера в ліричних шедеврах парнасійців, символістів та експресіоністів [6]). Ви пригадайте тільки, яка трагедія крилася в душі і в житті елегантного Петронія fin de siecl-ю, Оскара Вайлда. З якою злорадністю европейська преса подає найсоромніші подробиці з його кримінального процесу за відомий злочин [6а]). І як саме той Петроній, той вщерть аморальний скептик, чудує незабаром світ написаною в тюрмі Рідінґ сповіддю «Intentions» — одним з найглибшого, найкращого і найбільш захоплюючого з усього, що було коли написано про Христа і святість мистецького архитвору.

Дійсно, яка нечувана суперечність! Це ніби Петроній і Лукіян — з Марією і Магдаленою навколішках під хрестом Голгофти . . .

3.

Але в галицькій літературі доби Стефаникового дебюту про ті конфлікти в лоні мистецької творчости Европи відомо назагал — небагато. В нас немає ще літературної критики европейського рівня. Немає в нас елегантних літературних есеїв, якими европейські літературні критики — особливо ж німецькі, французькі, англійські і скандинавські як напр., Оля Гансон та Ґеорґ Брандес — поширюють знання проблем мистецької творчости в інтелігентних шарах европейської людности, з помітною допомогою німецьких перекладів та видань славної на ввесь світ німецької «Universal-Bibliothek» Рекляма. В нас люди, що знають чужі мови, це рідкі винятки, і тому і глибшого підходу до літературних творів у нас тоді немає. І отак і поява «Синьої книжечки» Стефаника проходить властиво без кращої критичної оцінки, зате ж в дуже для молодого дебютанта небезпечній атмосфері — атмосфері всеповного, а з цим і безкритичного признання. Замість якогось принципіяльного критичного підходу єсть в нас тільки авторитет якоїсь літературної чи наукової поваги в даному середовищі, і якщо ота повага промовила «так» чи «ні», то вже і справа оцінки даного твору вирішена принципіяльно, і громаді лишається тільки прийняти той присуд до відома. — Roma locuta, causa finita — це одинокий і найголовніший принцип літературно-критичної оцінки тоді у нас, особливо у відношенні до таких осудів Івана Франка, а у випадку Стефаникового дебюту до осуду пана професора Смаль-Стоцького. Його передмова до першої збірки Стефаникових оповідань — відома. Це безумовна похвала. Така сама, як раніше похвала Драгоманова для прозових нарисів Федьковича та Франка, і як пізніше захоплена Франкова похвала для Винниченка («І звідки ти такий узявся?»), та Франкова похвала для Василя Пачовського «Розсипані перли».

Сказано: Roma locuta, causa finita.

І отак літературна позиція Стефаника вже з першою його збіркою обґрунтована вповні, і громада українських читачів щойно після довгих двох десятиліть чує вперше про невідому нікому трагедію творчости Василя Стефаника. Про «великих павуків з хрестами», які снують над ним вбивчу павутину мистецької немочі, омертвлюють в ньому на ціле десятиліття творчу стихію та ніби примушують його блукати довгі роки жертвою мистецької безплодности, джунґлями стоідейного і саме тому катастрофально заблуканого fin de siecl-ю.

Адоратори першої збірки Стефаника ось, захоплені новою формою його нарисів, не добачують гаразд властивої суті їх змісту, тобто свідомої чи несвідомої трагіки їх ідеологічної сторінки.

Так:

Захоплені новою формою у Стефаника.

Бо саме ця форма тут — це в нас мистецька новина. Це зворушлива творча краса, якої не зустрічаєте в нашій літературі до Стефаника в нікого з оповідачів про селянське життя. Від Квітки-Основ'яненка починаючи, аж ген до Федьковича, Кониського, Грінченка, Стороженка, Мирного, Кобринської, Коцюбинського, Кобилянської. А та краса у Стефаника, це:

Форма ліричної пісні. Коштовний варіянт

---

[5]) Твори, l. c., ст. XVII. — О. Г.

[6]) У нас як відгук: десператська лірика П. Карманського, театральна, теж щедро сльозами підлита еротика В. Пачовського, та імітація а la Бодлер М. Кічури «Без керми». — О. Г.

[6а]) З останньої літератури про Вайлда: **Eduard Roditi. Oskar Wilde. Dichter und Dandy. Munchen, Kluger, 1947. — О. Г.**

форми історичної думи. Не Турґеневська поезія в прозі. Не лірикою надихані оповідання Марії Марковички, Ганни Барвінок, чи поетичні етюди Ольги Кобилянської.

«...Я сотворив собі свій світ. Праворуч мене синє поле і чорні скиби і білий плуг і пісня і піт солений.

Ліворуч чорна машина, що з червоного рота проклоном стогне.

А в серці моїм мій світ шовком тканий, сріблом білим мережаний і перлами обкинений.

У своїм царстві...» «Моє слово» (ст. 132).

Це нечувані в нас монологи самотних душ. Монологи, яких психологічна глибінь розкриває перед вами останні плеса даної душі в іноді затривожуючій проєкції вглиб так, мов бездонна криниця, над мовчазним дном якої ви схиляєтеся з таємним острахом. Скажіть, невже не лячно вам було дивитися на саме дно душі Стефаникових людей в нарисі «Басараби»? Або в нарисі «Сама саміська», «Святий Вечір» «Кленові листки», «З міста йдучи», «Катруся», «Камінний хрест», або «Злодій»? І ще й те тут таке своєрідне, що лірична стихія не ослаблює трагіки події та малюнку, а навпаки. Вона тільки поглиблює трагізм сюжету у Стефаника через те, що ідилічні мережки він — наперекір усім традиціям в українській літературі — елімінує майже зовсім, транспонуючи зате мотив залюбки у сферу демонічного, і то здебільша з невмолимою послідовністю («Басараби», «Злодій», «Стратився», «Майстер», «Май»). І якщо демонізм малюнку об'єднується гармонійно з тонким ліризмом форми, то у Стефаника постають картини вщерть оригінальні, неповторні своєю інвенцією, красою і силою. Такі, як, напр., картина останньої аґонії конаючого Леся в нарисі «Скін».

«...Вікна в хаті отворяються. До хати всотується біла плахта, всотується без кінця і міри. Ясно від неї, як від сонця. Плахта його уповиває, як маленьку дитину, вперед ноги, потім руки, плечі. Туго. Йому легонько, легонько... Потім залізає в голову і скобоче в мозок, всотується в кожний сустав і м'ягонько вистелює. А нарешті горло обсотує все тугіше, все міцніше. Вітром довкола шиї облітає і обсотує, обсотує...» (ст. 147—148).

Або чудовий своїм ліризмом фінал нарису «Кленові листки», відсвіт душі вмираючої української матери, якого в нашій літературі не змалював ще ніхто:

«...Семенку, аби-с не давав Катрусю і Марійку і Василька бити мачусі. Чуєш? Бо мачуха буде вас бити, від їди відгонити і білих сорочок не давати.

— Я не дам та й дєдеви буду казати.

— Не поможе нічо, синку мій наймиліший, дитино моя найзолотіща! Як віростеш, аби-сте си межи собою дуже любили, дуже, дуже, дуже!... Аби-с помагав їм, аби-с не давав кривдити.

— Як я буду служити та й буду дужий, то я їх не дам, я буду до них шонеділі приходити.

— Семенку, аби-с просив дедю, що мама наказувала, аби вас любив.

— Їжте булку.

— Співай дитині, най не плаче.

Семенко хитав дитину, але співати не вмів. А мама обтерла долонею сухі губи і запівала.

У слабім, уриванім голосі виливалася її душа і потихоньки спадала межи діти і цілувала їх по головах. Слова тихі, невиразні говорили, що кленові листочки розвіялися по пустім полю і ніхто їх позбирати не годен і ніколи вони не зазеленіють. Пісня намагалася вийти з хати і полетіти в пусте поле за листочками...» (ст. 191—192).

4.

Але — як я вже зазначив — захоплені красою оцієї такої своєрідної форми у Стефаника, його читачі, а головне його перші критики, нехай і рівня проф. Смаль-Стоцького, не добачували таки властивої суті їх змісту, тобто свідомої чи несвідомої трагіки їх ідеологічної сторінки, про що я тепер і хочу говорити. І зазначу тут першою чергою те, що вже те було своєрідною від'ємною сторінкою з погляду на ту тонку ліричну форму, що вона відповідно до свого, сказати б, філіґранового тендітного характеру мусіла здебільша обмежуватися до картин мініятурних, ото ж до малюнків одної або кількох душ в одному моменті, бо суть моментанної мініятури виключає ж засоби епічної зміни часу і простору. Однак з формою моментанної мініятури мусіло тут у Стефаника зв'язуватися те, що змістом її було майже скрізь переживання невеличкого числа осіб, одної або кількох, і то здебільша стафажом до тієї одної подуманих. І що це так, це нам докаже кожночасний перегляд Стефаникових постатей, від Антона в нарисі «Синя книжечка», починаючи, аж ген до Максима («Сини») та Марії в нарисі з таким же заголовком; це душі про себе, самотні долею і осамотнені життям, ото ж цікаві для нас передусім як типи вщерть індивідуальні. Але тим самим такі малюнки не дають авторові нагоди розгорнути картин ширшого розміру з проєкцією в бік ширшої життєвої арени суспільно-громадського характеру, що для нас — головно сьогодні — особливо важне. Бо від автора нашого часу ми все таки очікуємо творів тієї внутрішньої ваги, заради якої ми змогли б добачити в них не тільки самі малюночки характеру l'art pour l'art, мистецтва для мистецтва, а й своєрідні документи життя-буття народу. Але якщо вже момент залюбки Стефаником розмальовуваного осамотнення героя не дозволяє йому тут давати ширших малюнків даного середовища — принайменше того розміру, що в Бордуляка чи в Черемшини або в Мартовича — то й сам сюжет нарисів у нього не має здебільша кращого престижу з погляду на життя громади як такої. І саме тому у Стефаника витворюється ота трагіка ідеологічної сторінки, якої перші його критики не змогли добачити гаразд і не звернули на неї пильнішої уваги — на мою думку, не без поважної шкоди для всієї дальшої творчости нашого оповідача.

Бо подивімось з цього погляду на першу ґалерію типів у його «Синій книжечкі».

Її починає — п'яний Антін. Чому ж він п'яний? — спитаймо. Автор каже: «Отой Антін був все якийсь нещасливий. Все йшло йому з рук, а ніщо в руки. Купить корову, та й здохне, купить свиню, та й решетину дістане. За кождий раз отак. Але як умерла йому жінка, а за нею і два хлопці, та й Антін як не той став. Пив, а пив, а пив, пропив букату поля, пропив город, а тепер хату продав. Продав хату, взяв собі від війта синю книжку службову та й має йти десь найматися, служби собі шукати...» «Ой, п'ю та ще буду. За своє п'ю, ніхто до того рихту не має... Є ще гезди гроші, але буду пити. З нашими людьми нап'юся, з ними пустю. Най знають, як із села-м відходив...» (стор. 12—14) [7]).

Так чи це якась трагедія? Чи є в цьому для нас якась спонука співчувати цій людині і жаліти над нею? І головне: чи можемо ми таку людину показати чужинцеві як гідний його уваги національний український тип? Той чужинець ось знає саме з епохи Стефаникової «Синьої книжечки» такі прегарні своєю духовістю, своїм високим моральним рівнем оповідання з життя селян, як твори нашого славного колись приятеля, Ібсенового геніяльного суперника, — Б'єрнштьєрна Б'єрнсона («Synnöve Solbakken», «Arne»), або такі ж твори Розеґґера, чи Людвика Анценґрубера, або Карля Шенгерра. В усіх цих творах норвезький, стирійський чи тирольський селянин — це майже завжди повний життєвої зваги, сили та творчої енергії борець за краще буття і саме в найтрудніших умовинах. І власне тим він гідний репрезентативного рівня в ряді даних постатей. А Стефаниковий Антін — який же він репрезентант українського селянства? Що являє він знаменного для нас з соціяльного боку? Правда, ліричпа мережка в цьому нарисі, а саме жаль хати за Антоном, прегарно автором відчута, і хоч коротка, то ніби проображує своїм благодатним сяйвом весь нарис. Але хіба ж може вона бути повною рекомпензатою за недостачу якоїсь кращої ідеологічної сторінки? І не можемо виправдувати Стефаника ще й тим, що скажемо, що такий п'яниця Антін це виняток. Бо ще гіршого п'яницю розмалював Стефаник у нарисі «Лесева фамілія, де Леся, що «своїм звичаєм украв від жінки трохи ячменю і ніс до корчми, власні діти на зазив Лесихи б'ють по ногах. «Андрійку, синку, лиш по ногах, лиш по ногах, най вам хлібець по жидах не розносить. Так бийте, аби-сте ноги поломили. На каліку то ще заробимо, але на піяка ми не годні заробити». — «Ліпше, синку, уваліт му ноги як псови, аби тягав за собою!» (ст. 71—72). П'яницею стає у Стефаника і майстер Іван, що так затривожився завданням побудувати церкву, що замість взятись до роботи — «розпився, вдурів, загнав жінку у гріб, діти повідгонив від хати, пустив, де що є» («Майстер», ст. 84). Алькогольну оргію маємо й у — зрештою такому цікавому і повному ліричної стихії! — нарисі «Камінний хрест», де люди, що з глухого галицького села їдуть до Канади, покидають село в стані безпросвітного сп'яніння, замість, щоб по-тверезому і по-людськи попращатися зі своїм господарством та й доцільно підготовити далеку мандрівку. Бо відомо ж, що роками цілими, в часі колишньої еміґрації наших людей до Америки, саме наші люди робили на чужинців по корабельних «Zwischendeck-ах» щонайгірше враження незорганізованістю своїх гуртів та жалюгідним, ущерть спролетаризованим виглядом [8]). Отимто, на мою думку, така зовсім собі безпретенсіональна річ, як Т. Бордуляка «Іван Бразилієць», з погляду на проблему еміґрації в нашому минулому далеко позитивніша з культурно-історичного боку, ніж «Камінний хрест» Стефаника, хоч її мистецька сторінка очевидно багато слабша. Але вона видержана в атмосфері спокійного, зрівноваженого тоном і рисами оповідання, тоді, як у Стефаника вся акція переходить в гарячковий транс, де всуміш клекоче гам пращального триклініюма, плач і крик Іванової розпуки, делірюм невгомонного туску за рідною хатою, і де вкінці мало не приходить до бійки. «Мой, як-єс ґазда, то фурни тото катранє з себе, бо ті віполичкую, як к...» і починається танець п'яних людей: «Польки мині грай, по панцки, мам гроші!» (ст. 121). Певно, — з мистецького боку це одне з найсильнішого, що створив Стефаник, і як картина з побуту нашого села воно завжди буде робити на читача враження своєю глибоко ліричною експресією. Але з ідеологічного, з культурно-історичного погляду ця річ, так само як і цілий ряд інших нарисів Стефаника, насуває саме сьогодні поважні сумніви.

5.

Бо і яка ж ідеологічна сторінка в інших нарисах збірки «Синя книжечка»?

В нарисі «Діти» [9]) маємо монолог старого дядька, з якого дізнаємося про трагедію старости батьків, для яких невдячні діти не мають ніякої пошани і ніякого співчуття... «...Син на постели, невістка на печи, а я з старою на земли, на соломі валеємоси. А це ж по правді, а де Бог є? У цих людий вже нема Бога, ой нема... Здихайте, старі, бо вам шкода лижки страви. Молочко поїдають, сирець поїдають, а ми, як щенета, на них дивимося. А я їм коровку дав, овечки дав, плуг дав, усе дав...» (ст. 18). Як бачимо — це мотив знаменний для оповідань з життя селян не тільки в нашій літературі. В німецьких Dorfgeschicht-ах напр., він розроблений іноді на тлі великих життєвих трагедій. Тому то, коли б він у Стефаника був одинцем, то він не розбуджував би ніяких застережень з боку критичного читача. Але де далі у Стефаника, цей мотив — невдяки дітей до батьків — повторюється, і то не у формі такої легкої ліричної скарги, як у нарисі «Діти», а ладом бру-

---

7) Сторінки в цитатах з поодиноких оповідань зазначені мною за виданнням творів Стефаника в редакції Ю. Гаморака. — О. Г.

8) Див. з цього погляду цікаву книжку: Otto Funke: Englische Bilder. Bremen 1883.

9) Цей нарис появився вперше у збірці «Камінний хрест» 1900, але у виданні творів Стефаника, що я ним користуюся, він між нарисами збірки «Синя книжечка».

тальної лайки в бік нещасної матери, з докором за те, чому вона вже раз не вмирає. Маю на думці нарис «Осінь».

«На печі лежала Дмитрова мама. Дрібка жінки, завбільшки десятилітньої дитини. Кашляла, не переставала.

— «Божечку, Божечку, найди мині смерти, най я так гіренько не валєюси! Вже відай спокутувала усі гріхи, шом нагрішила... Дес умирають такі, що лиш би їм бути, покидають добро і маєтки, а я як отот твердий камінь, що го ніхто не годен роздавити. Боже, Боже, та за що ні так тяжко караєш?..» — «Ваше, мамо, говорене скінчилоси. Сидіть собі на печи та кашляйте. Маєтків від вас не посів-єм, волів і коров не забрав-єм, та й сидіт собі тихонько. Або ліпше собі погадайте, чим я вас буду ховати?[10]) Чикаєте тої смерти, як каня дощу, все «Божечку, Божечку, Божечку, найди мині смерть, а то все на мою голову...» Баба хотіла заплакати, але закашлялася. — «Бігме, оглухну, — казав Дмитро.» (ст. 86—88). Сюди належить теж самотна смерть старої матері в нарисі «Сама-саміська», і так само образ останньої самоти старої матері-жебрачки в нарисі «Святий Вечір», де виняткова приявність сина біля неї заради Святого вечора тільки підкреслює трагіку. Це теж два з найсильніших, найоригінальніше подуманих малюнків селянської трагедії у Стефаника. І навіть, якби він був не написав більш нічого, то вже тільки ті два, зрештою невеличкі нариси запевнили б йому видатне місце в нашій оповідаючій літературі. Бо треба справді геніяльної інтуїції і великого співчуття до людини на те, щоб углибитися так без решти в душу тих безталанних жертв недолі села, як це зміг Стефаник тут в малюнках формою зовсім легких, в нарисі «Сама-саміська» навіть не без рис утаєного, трагічного гумору, подих якого не порушує проте серйозности малюнку ніде. Але саме тому, саме з глибин захоплення мистецькою спромогою автора, українському читачеві хотіло ся б бачити з ідеологічного боку принайменше поруч тих малюнків трагічних ще й інші сторінки родинного життя українського селянства. Та хіба ж у нас, українців, що звикли так дуже протиставити святість нашого родинного життя рознузданню цього ж життя в наших ворогів, в нас, українців, кажу, які ми так дуже любимо хвалитися достойністю наших матерей, високою мораллю українських жінок як дружин і повним пієтизму відношенням українських дітей до їх батьків, хіба ж у нас і на селі немає благодатного проміння любови в родинному житті? Адже трагедію смерти старої мужицької матері, і то смерти, що її та мати вибирає собі з власної волі, щоб не бути тягарем для рідні сина, маємо і в Коцюбинського «Що записано у книгу життя». Але якеж інакше обличчя того малюнку тут! Яке інакше відношення матері до сина в Коцюбинського, який могутній подих материнської любови, що добровільно рішається на смерть останньою героїчною посвятою для сина, посвятою, що досягає тут своєю етичною величчю рівня Айсхілевої, справді репрезентативної трагіки! Тоді, як у Стефаника здебільшого — простацька лайка. І я думаю, що коли б молодий Стефаник був менше зачитувався у творах такого чужого нам духом Усп'енського, а був з більшим пієтизмом підійшов до нашого ж таки Квітки, якого «Марусю» він, на жаль, як сам каже, не прочитав до кінця ніколи, то хто знає, чи ідеологічна сторінка його нарисів не була б сьогодні інакша, далеко інакша?..

Бо повертаючись ще раз до Квітчиної «Марусі», — так по інквізиторськи кинутої в нас на Index librorum prohibitorum за недавного ще в нас панування цезарів боговитого волюнтаризму та їх диктатури за єдиноспасаємим гаслом «А бий мнєких!» треба сказати, що та «Маруся» дає нам таку картину життя і духовости українського села, за яку нам з ніякого погляду соромитись не доводиться. Картину, яку ми саме сьогодні можемо з гордістю показати кожному чужинцеві як письменницький документ культури українського села першої половини XIX ст. Вповні з тою гордістю, з якою німці хваляться ще нині тодішніми дорфґешіхтами Пестальоцці[11]), Брентана[12]), Іммермана[13]). Авербаха[14]) та Ґотгельфа[15]), данці селянськими оповіданнями Стена Бліхера (1825)[16]), а французи справді гарними селянськими ідиліями мадам Жорж Санд... Так — вони прекрасні ті її оповіданнячка з життя французького села[17]) та проте Шевченко після лектури оповідань Марковички не завагався сказати, що Жорж Санд як оповідачка в порівнянні з Марковичкою не годиться їй навіть — за кухарку...! Отак наш найбільший поет умів цінити своє. Але ми, його нащадки, його духова сім'я «вольна, нова», захопившись чужими ґльоріями, вспіли вже викинути запліт нашої літератури не тільки Квітку і Марковичку, але й Кониського, Грінченка й Нечуя-Левицького, піднайшовши для них страшний крімен, якому ім'я «просвітянщина». (Дивись фейлетон в колишнім паризькім «Українськім Слові» п. н. «На варті нації» Юрія Косача)[18]). Але тоді, як в нас волюнтаризм побиває бідного Квітку і Марковичку, а Ю. Косач викинув за борт Кониського, Грінченка та Нечуя-Левицького, дух Царатустри, заманений чудесними словами в Стефаниковім нарисі «Злодій»: «Мнєкому ніколи не варт бути, бо мнєкий чоловік нездалий до нічого» (ст. 234) — змонополізував

10) Підкреслення моє. — О. Г.

11) Lienhard und Gerbrud (1781). — О. Г.

12) Vom braven Kasperl und dem schonen Annerl (1817). — О. Г.

13) Ідилічний епізод «Der Oberhof» в романі «Munchhausen» (1838). — О. Г.

14) Schwarzwalder Dorfgeschichten (1843). — О. Г.

15) Bauernspiegel (1837). — О. Г.

16) Gamle og nye Noveller (1825—1846). — О. Г.

17) La mare au diable (1846), La petite Fadette (1849), Francois le Champi (1850). — О. Г.

18) Що фразу про просвітянщину, якою за прикладом колишніх авторитетів воюють ще й сьогодні особливо всякого роду псевдо- пів- і чвертькритики, нам треба провірити так само основно, як і фразу про «дряхлу побутовщину», це годиться тут зазначити. Бо я думаю, що література навіть найяскравішої «просвітянщини» — а з цим і побутовщини — дала без порівняння цінніші речі, ніж усі духові експеременти зі смітника літератури камбрбумів. — О. Г.

Стефаника для себе. Змонополізував його як уподобника моцних людей, селянського «рихту» і духа чорнозему, і отак Стефаникові і в другій половині його діяльности довелося творити в атмосфері подібного безкритичного захоплення ним, як і після передмови проф. Смаль-Стоцького в «Синій книжечці». Однак оцим я не хочу сказати ні пів слова проти чогось, що у Стефаника є глибоке, гарне й вартісне. Я ціню і люблю Стефаника як творця багато дечого, що лишиться завжди самоцвітом в нашій літературі. А коли я тут говорю про безкритичність атмосфери, в якій йому колись доводилось творити, то маю на думці те дуже шкідливе в нас явище в літературі, що коли ми раз станемо навколішки перед якимось письменником чи поетом, то ми, українці, звикли вже адорувати його до повного змумізування його духовости, так що про якусь животворну критику щодо нього перестає взагалі бути мова. Отак ми змумізували досі Шевченка, Франка і Лесю Українку, на яких критично дивитися ми перестали вже давно. І змогли ми отак змумізувати вже і Стефаника, поставивши його бюст в Пантеоні наших святих мумій раз в р. 1900, а далі в р. 1926 з появою його збірки «В о н а — з е м л я». А наслідки того? Це власне його замовкнення на довгі десятиліття і ті вбивчі «павуки з хрестами», про які Стефаник такими вражаючими словами говорить до дружини в листі з 1900 р.

(Закінчення буде).

В. Чапленко

„Діялектна основа української літературної мови"

(Замість рецензії на нову книжку).

Уже після надрукування моєї ст. «Діялектна основа української літературної мови» (див. «Самостійна Україна», числа 3 й 4, 1951 р.) я одержав книжку д-ра Юрія Шереха «Галичина в формуванні нової української літературної мови» (Український Вільний Університет, Мюнхен, 1949 р.), себто ту працю, що, бувши видана спочатку частинами, головним чином, і викликала була появу отієї моєї статті. Тепер це викінчена цілість, і в ній уже, з одного боку, заповнена та тематичнозмістова прогалина, що її я відзначав у своїй статті, — матеріял з фонетики й морфології, а з другого — увесь матеріял подано в певній систематизації, що полегшує сприймання.

Уся праця виразно розпадається на дві частини (хоч технічно в тексті це й не виявлено) — історичну (без такого заголовка) та описово-синхронічну (розділ V: «Галицькі мовні елементи, інкорпоровані в систему сучасної української літературної мови»).

Поділ на ці частини має важливе методологічне значення, бо дає змогу розрізняти історію формування української літературної мови (в даному разі один бік цього процесу — галицькі впливи) і сучасний її стан (це підкреслено в заголовку відповідного розділу: «Галицькі мовні елементи, інкорпоровані в систему **сучасної...** мови»). На жаль, автор не зовсім допильнував цього в розподілі матеріялу, як саме це буде відзначено далі.

У першій частині автор розглядає галицькі мовні впливи на українську літературну мову за такими розділами: а) впливи до 1876 р., б) в період між 1876 і 1905 р., в) від 1906 (?) до 1920 р. і г) від 1921 (?) до 1941 р.

Викладаючи матеріял за цими розділами, автор дає певну історичну періодизацію досліджуваного процесу, відбиваючи в ній певні рельноісторичні етапи. В основному з цією періодизацією можна згодитись, але, на мою думку, в пізніших етапах слід би було дати «дрібніший» поділ з огляду на пришвидшений розвиток нашої літературної мови, на частіші зміни історичних ситуацій. Так, період 1905 р. — 1920 р. треба б було поділити на два: 1905 р. — 1917 р. (галицькі впливи з-за кордону) і 1917 р. — 1920 р. (час живого й безпосереднього взаємнення наддніпрянців з галичанами), а період 1920 р. (в автора чомусь «1921») — 1941 р. поділити на період 20-их років (українізація), період 30-их років (ліквідація українізації і галицьких впливів), період 1941 р. — 1944 р. (короткочасовий контакт обох частин українського народу за німецької окупації) і наостанку — період «совітської соборности». Правда, автор, мабуть, не мав достатньо фактичного матеріялу для такої «деталізації» процесу, алеж це можна було б подати хоч би схематично.

У цій першій частині книжки автор подає багатющий фактичний, зокрема цитатний та бібліографічний матеріял, що робить цю працю надзвичайно цінною для наших мовознавців на чужині, бож для них майже всі використані в ній джерела вже неприступні. А крім того, це ж перша фахова спроба подати в систематичному викладі історію тих складників нашої літературної мови, що хоч у переважній кількості й були лише її часовим набутком, але якоюсь мірою ввійшли до неї й назавжди. Та й дослідження ж того, що не збереглося пізніше, має наукову вартість. Супроти раніш опублікованих частин цієї праці маємо тепер у ній нові відомості про українську мову (звичайно, тільки під «галицьким» кутом зору), від 900-их років почавши і нашими днями скінчивши. Особливо цікаві відомості подає автор про мову Лесі Українки та М. Коцюбинського. Тільки ж і ці дані, так, як і дані з мови

П. Куліша, М. Старицького та Олени Пчілки, що про них я говорив уже в своїй статті, не доказують того, що ними Шерех хоче доказати, — великого «провідництва» цих письменників у справі галицьких впливів. Бож наведені в тексті їхні «галицизми» — це здебільшого або їхні рідні діялектизми (волинські — в Лесі Українки, подільські — в Коцюбинського), або польонізми, взяті не з галицької мови. Докази на це є в тому ж таки матеріялі, що його наводить Шерех. Так, він згадує свідчення В. Сімовича про те, що Леся Українка свідомо вживала «волинських польонізмів». «На арґумент, що це явні польонізми . . . вона відповідала: «Що мені до того, що вони були колись польські? Тепер їх уживає український народ на Волині, і то вже здавна, вони вже наші, гарні, мені подобаються, і тому я їх уживаю . . . » (ст. 36). Згадує Шерех і про те, що вона й прямо висловлювалася проти «галичення» української літературної мови («Грушевський надто вже свою мову погаличанив»). Аналоґічні висловлювання є й у Коцюбинського. Тим то й Шерех воліє більше говорити тут про «західньо-українські» впливи, а не про «галицькі» як такі. Навіщо ж тоді було так широко розмахуватись, відносячи їх до тих діячів, що начебто усвідомили потребу творити українську літературну мову «на основі передовсім принципової» діялектної многоосновности з широким використанням доцільних для цілої будови галицьких мовних елементів» (ст. 35)?

Не дають нові дані з Шерехової книжки й можливости змінити мій погляд на Грінченкову мовну позицію, як і визнати, згідно з Шереховою думкою, його (Грінченкову б то) «еволюцію» від вимог «наддніпрянської чистоти» (? В. Ч.) до визнання . . . тієї ж таки діялектної багатоосновности української літературної мови. Цю думку Шерех пробує уґрунтувати на даних з Грінченкової книжки «Тяжким шляхом», виданої 1907 року. Але саме з цих даних і видно, що Грінченко нічоґісінько не змінив у своїх поглядах на цю проблему, бо, з одного боку, він, як і раніш, не заперечує часткового використання галицьких явищ («Не сперечаємось і думаємо, що й ми мусимо, може, дечим поступитись нашим галицьким братам», писав він 1891 року. «Чи значить се, що ми зовсім повинні зректися всяких позичок у галичан? — писав він у згаданій книжці, — ні в якому разі!»), а з другого — хоч і каже, що «з усіх діялектів (але в яких дозах? В. Ч.) витворюється літературна мова, але заразом підкреслює й те, що «мова тоді тільки буде і найкращою, і найзрозумілішою, коли в **основі її буде народна мова Наддніпрянської України** з потрібними додатками з народної мови буковинців та галичан» (ст. 30). Отже, де тут «крапка над І» в потрібному для Шереха розумінні і визнання діялектної багатоосновности?

З нових проблем, що їх висувають нові для мене частини Шерехової праці, я хотів би зупинитись на питанні про галицькі впливи в 20-ті роки XX ст. Відзначивши слушно діяльну участь галичан у скрипниківській українізації, наявність досить жвавих зв'язків галицьких діячів з Наддніпрянщиною через кордон, участь галицьких мовознавців у правописній конференції 1928 р. тощо, він попреше не сказав того, що українізатори-галичани самі були вже тоді чималою мірою «посхіднячені» (див., наприклад, мову письменників з організації «Західня Україна»), а подруге — він спустив з ока той знаменний історичний факт, що тоді вже навіть у самій Галичині, як і взагалі на Західній Україні, аж до Закарпаття включно, інтенсивно боролися з тими ж таки галицизмами. Цю боротьбу, як відомо, провадили такі, як І. Огієнко з своєю знаменитою «Рідною мовою» (її ж міністерство освіти Карпатської України 1939 року приписало було як обов'язкову лектуру для шкіл), В. Сімович, І. Зілинський, О. Панейко й інші. Тим то й міг року 1928 акад. С. Смаль-Стоцький написати таке (ці слова Шерех наводить з іншого приводу): «Від часів Грінченка багато дечого змінилося у нас з літературною мовою. Тепер «галичани» знають її нераз ліпше, ніж самі наддніпрянці. Свідчить про це граматика Сімовича . . . Сімович . . . Николишин і т. д. перебрали супроти надніпрянців колишню ролю Грінченка супроти галичан» (ст. 71).

Друга частина Шерехової праці — описово-синхронічна опрацьована гірше, ніж перша. Передусім автор нелогічно порушив у ній саму синхронічність тим, що чомусь і тут подає матеріял з мови І. Нечуя-Левицького, та ще й начебто «як свідчення сучасника». Який же з нього сучасник для . . . сорокових років XX ст.? Таж він навіть для початку цього століття був чудернацьким анахронізмом! А щоб показати, що майже всі ті слова, що їх відкидав Нечуй-Левицький (явище, відродження тощо) залишились в українській мові, для цього, його (Нечуя-Левицького) свідчення не потрібні: вони тепер є в будь-якому українському тексті. Правда, деякі з них ще й тепер під запитанням, бо мають рівноцінні східні паралелізми: крок — ступінь, річниця — роковини, штучний — роблений (не «робляний», як у Нечуя), але це вже інша справа.

Що далі, до кінця, то гірше. Найслабкіше розробив автор розділ «фонетика й морфологія». Передовсім: чому цей різний матеріял іде під одним заголовком? Чи не тому, що, як свідчить сам Шерех, цього матеріялу «дуже мало»? І чи не тому, що його «дуже мало», він розглядає в фонетиці такий нелогічний для проблеми галицизмів матеріял, як . . . акання? А треба сказати, що взагалі для української мови це псевдопроблема, бо навіть східні українці, перебуваючи навіть у російському мовному середовищі і говорячи по-російському, найважче засвоюють саме це явище. Та й сам Шерех пише, що він занотував його тільки в двох українців — І. Р. та В. Ч., як вони, приїхавши зі Сходу, виступали у Львові з доповідями. І додає, що «явище це має випадково-неусталений характер», що «воно є більше можливість, ніж реальність» . . . «неорганічне, зовнішнє, наносне». Так для чого ж тоді його взагалі розглядати? Наплутав він і в питанні про правописне правило «дев'ятки» як можливість галицького впливу на всеукраїнську ортоепію. Це правда, що його ми запозичили з польського правопису через Галичину, але ж біда не в тому, що воно

начебто призводить до вимови И замість І (бо тут написання збігається з укр. вимовою: директор), а навпаки, в тому, що ми під впливом цих написань вимовляємо, всупереч фонетичному законові української мови, І замість сподіваного И (напр., педагогічний» замість «педагогичний»; так у нас і писали до запровадження цього правила). Тільки ж треба знати, що й це явище взято не з галицьких говорів, а з того варіянту літературної української мови, що витворився був у Галичині. Це важливий деталь для наших висновків. Серед морфологічних явищ автор не наводить тих явищ, що справді прийшли до нас з Галичини (я їх відзначив у своїй статті, це наростки -ічн-ий, -ч-ий, (-ав)-ч-ий), а ті, що їх відзначає, хибно пояснює. Так, «зворотно-гальмуючим» впливом Галичини пояснює він збереження кличної форми іменника та дав. у на -ові (батьк-ові), що, мовляв, на Сході занепадають. Клична форма, справді, в українській мові занепадає, але... не тільки на Сході, а й у Галичині (я сам спостерігав це явище). Якже вона, ця форма, й збереглася в українській літературній мові, то тому, що, поперше, і на Сході вона ще досить поширена, а подруге — її підтримує мова старих наддніпрянських же письменників (Шевченка й ін.). Щодо форми на -ові, то вона ніде на всьому великому просторі південно-східнього наріччя, що лежить в основі нашої літературної мови, не занепадає, а якщо її тепер намагаються прищепити русифікатори і такі їхні охочекомонні помічники, як чернігівець П. Тичина (що в своїх поезіях дуже часто останнім часом став уживати), то це вже музика з іншої опери.

Чомусь у цьому ж розділі з фонетики й морфології Шерех подав історично-теоретичні відомості про творення літературних мов взагалі. Цими відомостями він хотів зміцнити свою основну тезу про те, що літературні мови творяться завжди як діялектно багатоосновні. Алеж у всіх його прикладах навіть у такій, здавалося б, бездіялектній мові, як англійська, обов'язково фігурують якісь **основні** діялекти.

Відбив Шерех у цьому остаточно відредагованому тексті своєї праці, в «Кінцевих заввагах» і ту свою, «еволюцію», що про неї я писав у своїй статті, згадавши його циклостилевий курс української мови та ст. «Мова української еміграції в Німеччині». І тут він уже проти того, щоб «впроваджувати щедрою рукою незнані їй (укр. мові) досі галицизми». Тим то цілком абсурдно звучить його прогноза на майбутнє, коли він наприкінці знов повторює розглянуту критично в моїй статті фразу про «галицький цемент», що має пройти поміж усіма «подніпровськими» «брилами».

І наостанку треба сказати, що Шерехові слова, сказані в «Післямові» про те, що нібито він у цій праці «обмежив свої завдання на доборі й описі фактів», не відповідають дійсності, бо він, поперше, сам заявляв на початку, на другій сторінці нового тексту, що «завдання цієї роботи — збити традиційне твердження про чисто східньо-українську основу української літературної мови і показати мішаний східньо-західній характер «цієї мови» (отже брався розв'язати певну історичну проблему), а подруге — цьому суперечить і ввесь зміст його праці. Він же все, геть чисто все намагається підпорядкувати наперед узятій відповіді на оте поставлене питання, повторюючи раз-у-раз оту свою тезу про діялектну багатоосновність сучасної української літературної мови. То інша річ, що він цієї тези не доказав. А не доказав тому, що: а) властивих галицизмів у цій мові мало, а найважливіших для основи мови фонетичних та морфологічних явищ галицького походження майже зовсім нема (як це він і сам визнав у розділі фонетики й морфології), б) що й ті галицизми (переважно лексичні), які прищепилися в українській літературній мові, — не діялектного походження, а взяті з того варіянту української літературної мови, що почав був у специфічно галицьких умовах витворюватись, в) що діялектна основа укр. літ. мови виразно південно-східня, як це я показав у своїй статті і що нарешті г) згадана Шерехова діялектна багатоосновність просто неможлива, згідно з законами творення літературних мов.

Тим то пікантною показується присвята цієї праці «світлій пам'яті В. Сімовича», що, як відомо, розумів «східню» однодіялектність основи української літературної мови, ба й активно сприяв виробленню цієї основи, як про це свідчить не тільки його граматика, а й його редакторська праця в «Українській Енциклопедії», в «Географії України» В. Кубійовича тощо.

Додані наприкінці книжки показники згаданих у тексті слів та власних імен полегшують користування нею.

Виправлення помилок.

У другій частині статті В. Чапленка «Діялектна основа української літературної мови», надрукованій у ч. 4 «Самостійної України», треба виправити друкарські помилки.

1) На ст. 23, перша шпальта, рядок 24 згори — «наросток -ОЩ-І.

2) Примітка ч. 2, поміщена на ст. 24 належить до закінчення абзацу вгорі у другій шпальті.

3) У другій шпальті на ст. 23, рядок 30 згори — треба читати не «осереднє», а «середнє Л».

4) На ст. 24, перша шпальта, 15 рядок згори, треба читати «да не 'днакі».

5) На ст. 24, друга шпальта, рядок 29 згори, після слів «до літературної мови» вставити «але».

6) Трохи нижче в цій же шпальті першу виноску зазначити цифрою 3, другу — цифрою 4 (сама ця виноска надрукована на ст. 25).

7) На ст. 25, у першій шпальті, в рядку 4 згори після «наріччя» вставити «як».

8) На цій же сторінці, в цій же шпальті в рядку 8 знизу «лужа» виправити на «мука», в рядку 6 знизу виправити «вечерік» на «вечерю».

9) На ст. 25, у другій шпальті, рядок 11 знизу, виправити «леп на «лен», «льот» — на «льон».

Евг. Б—ний

Культурна політика Москви

Не маю на гадці в цілому ганьбити російський нарід. Колиж вживаю слово «москаль», то під цією назвою числю лише тих росіян, котрі до цього часу не навчились ще думати інакше, як імперіялістичними категоріями, для яких ще існують, з одного боку, «славянскіє ручьї в русском море» і «нєбило, нєт, і бить нє может», з другого «славянська політика на Балканах». З одного боку «окно в Европу», з другого — відгородження китайським муром від Европи і систематичне плянове нищення реальної Европи на Україні (криваві етапи від часів Андрія Боголюбського до Петра 1-го, Катерини II до Йосипа I-го). З одного боку проповідь «асвабажденія Европи» спочатку від Наполеона, потім від фашизму, тепер від «международного капітала», з другого—хижацьке славянофільство, комунізм, нещадна зоологічна ненависть до «гнілої Європи», Герценовське «пора наконец кончіть єту тупую Європу». Одним словом, характеристичний, нічим не виправданий російський месіянізм, містицизм «широких просторів», віра в силу квадратових кілометрів, що плекають російський великодержавний шовінізм та імперіялізм.

Словом «москаль» іменую тих, що тримаються колиски імперіялістичної потвори сходу Европи— Москви, Москви Івана і Джугашвілі Йосипа лютих, Москви Малют, Годунових, і «тішайших», та плекають і нині той мессіянізм, що пройшовши довгий шлях, перетворив «російську імперію» в імперію більшовицьку та ідеологічно замкнув імперіялістичний цикл Росії в комунізмові (Герцен, який мріяв «кончіть єту тупую Європу», ще в 1851 р. сказав, що «Комунізм єто російскоє самодержавіє навиворот»).

Коли говорю «москаль» — саме ходить мені про справжнє обличчя московського месіянізму, що своєю «державною дубіною» розтрощив не тільки підвладні йому народи (а найгірше наш нарід), але не пошкодував і свого власного, розклав його духово і пхнув в обійми більшовизму, поставив над проваллям, в яке оден по одному штовхає мілліони во ім'я того страшного молоха.

Ходить мені про справжній зміст тих ідей панславізму й пропаґанди «миру», що їх сьогодні так щедро проголошує Москва, скликаючи по черзі то «всеславянські конґреси», то «конґреси миру» аби взяти на дурійку словянські й інші народи Европи.

Як перед революцією ішли визволяти словян (як говорив Драгоманів) від «Турків зовнішніх», а самі угинали карк перед «Турками внутрішніми», ішли визволяти словян турецьких і австрійських, а своїм не дозволяли бути чимсь більшим ніж галузкою «єдінаго рассейского народа», так тепер «визволяють» чужі нації, а своїм забороняють бути чимсь більшим, як провінціяльною відміною однієї московсько-советської нації. Як давніш, — гнобилося власних словян але визволялося чужих, так тепер — визискують власних «трудящих» і несуть нібито економічний добробут чужим, ідуть визволяти «пролєтаріат Европи» — серед свого власного запровадивши жахливий визиск, примусову працю і рабство.

Ходить мені про той мессіянізм, що гадає перемогти не культурою, працею і організованим хистом та генієм, бо нічого того не має, — лише «**весом пудамі**» та «**міріядамі вшей**».

В короткому нарисі, на прикладі українського народу та його культури, що зазнали і досі зазнають оцього московського месіянізму, хочу показати яка доля в близькому часі чекає словянські й інші народи Европи, що сьогодні потрапили або можуть потрапити в хижі московські пазурі. Рівно-ж і своїм деяким землякам, що щей сьогодні дихають зловонним повітрям московської культури вважаючи свою за щось нижче, підрядне, і наївно орієнтуються на схід, раджу застановитися над тим — чи не являються вони помимо їх волі — самим надійним (бо добровільним) передовим аванґардом в ланцюгу московсько-советської політики інфільтрації.

*
* *

Коли обхоплюємо оком цілість історичного процесу культурно-духового розвитку на наших землях, мусимо визнати за конечний факт, скількито зневаги зазнала від Москви білої та червоної наша староукраїнська культура особливо в останню чверть нашого століття. Які великі спустошення поробив в нашій культурі скажений шал московсько-більшовицької фурії, з яким запалом руйнував її памятки насамперед архітектурні, як щось «реакційне» і «ретроградне», а натомість обсаджував наші міста незграбними похмурими совітськими урядовими будівлями за мурами яких ховалися новочасні Альби.

Починаючи від народин України як окремої історично-індівідуальної одиниці, ніде так наглядно не відбивався процес її культурно-духового розвитку, як у памятниках мистецтва, особливо, архітектури. Естетичні ідеали кожного народу завжди втілюються в його мистецтво, його архітектуру. Вивчення історії народу без вивчення творів його мистецтва, його архітектури — є майже неможливе.

Архітектура, більш від усіх інших проявів духового життя (що безперечно також несли в собі знамя цього процесу), як в зеркалі відбиває у собі прояви духово-культурного життя кожного народу, а зокрема — нашого народу.

Саме такі памятки архітектури як св. Софія та зруйнований більшовиками у Києві Золотоверхий Михайло, Трисвятська церква, Києво-Печерська лавра та безліч інших, рівнож з величним памятником нашого героїчного епосу «Слово о полку Ігоревім» (що його Москва чомусь залічила до надбань «велікой русской культури» хоч твір походить з початку XII століття, коли поняття «Москва» взагалі не існувало навіть географічно), промовляють усьому світові про вартість нашої давньої автохтонної культури.

І важко собі уявити який високий рівень міг-лаб осягнути наша культура якби політичні катаклізми, зокрема панування московських можновладців не були змели її з лиця землі разом з державністю та не примусили наш нарід жити в інородній культурі яку витворювала напів-азіятська Москва.

* * *

Особливості кожного народу та різниці між народами взагалі повстають, у великій мірі, в наслідок витворювання певних культурно-духових та соціяльно-політичних вартостей, що на їх тлі формується ментальність та душа народу.

Виняткове географічне положення України (між сходом та заходом) спричинилося до того, що на її просторах зіткнулися дві універсальні історичні культури — Візантія і окцидент. Це був тяжкий зудар двох основно різних ворожих культур, що потряс духовні основи наших земель та зрештою придав їм своєрідного забарвлення. Наступило зближення обох культур і обопільне запліднення їх новими творчими потугами. Ще з давен-давен в протилежність Московщині, Україна жила в Гелено-Візантійському світі, що на той час був загальний для усієї Европи особливо східньої. Та живучи в тому самому культурному циклі що і Европа, Україна з одного боку дихала тим самим вершинним повітрям, з другого вдержувала і виплекувала своєрідні притаманості тільки їй данні.

Це були притаманості автохтонів нашої землі, що вміли терпіти рабство і неволю в диких країнах, що разом з князем Ігорем запускалися в далекі половецькі степи, автохтонів, що були організаторами великих спільнот творили незалежну націю й культуру.

Ще за часів першої державности України — княжої доби, звязок Києва з Константинополем сполучив Україну нерозривними вузлами з найпередовіщою культурою того часу — середземноморсько-античною, що її репрезентантом в середневічній добі була Візантія. Цей звязок ввів Україну в огнище старої середземноморсько-античної культури та глибоко заважив на нашій культурно-духовій історії, ліг в основу цілого будучого духово культурного розвитку наших земель, став основним стрижнем, навколо якого протягом століть кристалізувались всі дальші культурно-духові надбання нашого народу.

Це період творення нашої культури, доба розквіту та росту Київської Держави, що вже в першій половині XI ст. набирає великої могутности, вступає в широке коло европейських міжнародних зносин, період найбільшого тоді прояву нашого духовного життя. В цей період створюються мистецькі памятки світового значіння. Величчю, красою споруд своїх Київська Держава конкурує з Константинополем та викликає подив у західних держав, які починають запобігати перед нею шукати шляхів до близького зближення, а їх володарі намагаються встановити родинні стосунки з київськими князями.

Так шведський король видає свою дочку Індигерду-Ірину за Київського князя Ярослава-Георгія (1016—1054) прозв. «мудрим», дочки Ярослава одружуються з французьким, венгерським та норвезьким королями, три його сини беруть дочок германських правителів, а четвертий — Всеволод дочку Візантійського імператора Константина Мономаха.

Київ стає одним з найбільших міст не тільки України-Руси, але й цілого Европейського середневіччя. Саме тут в тяжкому зударі зіткнулись дві історичні універсальні культури, тут відбувся процес асиміляції обох культур, тут відбулося універсальне змагання між Візантією і Окцидентом, яке виповнило своїм змістом цілі століття. Результатом цього процесу була глибока диференціяція основ Візантійської культури під подихом Окцидентального світу.

Ця диференціяція для історії України мала універсально-історичне значіння, бо на ній спирається ціла її відмінність від інших східно-европейських народів, в першу чергу Московщини.

Московщина, що вважає себе носієм візантійської культури, перейнявши в свій час основи цієї культури згодом механічно зміцнила їх східно-орієнтальними та слабо і органічно неперетравленими впливами західної культури. Ця механична суміш лягла в основу так званної «московської культури». Зовсім відмінний процес як ми бачили відбувся на Україні. В наслідок надзвичайно сильної і глибокої та органічної синтези культури Візантійської та окцидентальної, Україна основно здиференціювала ті спільні основи і витворила історичну індивідуальність. Візантія і Окцидент були основними джерелами розвитку нашого духового життя, а їх синтез і історичне відношення до себе на наших землях запліднювало всі творчі мистецькі змагання і створювало властивий зміст українського мистецтва, української культури.

На памятниках мистецтва, архітектури найкраще позначився факт індивідуалізації нашої духової історії її окремішність від московщини та від других східно-европейських народів.

Отже не дарма вже з давних давен на світанку своєї історії Московщина намагається знищити нашу надто своєрідну, життьово-потенціяльну культуру, її архітектурні памятки.

Так вже в другій половині XII ст. скориставшись послабленням Київської Держави безперервними нападами кочовників суздальский князь Андрій Боголюбський намагається підірвати її велич і року 1169 підступно напавши на Київ гірше від усяких татар нещадно плюндрує і грабує його, вщент руйнує церкви й монастирі, а року 1484 за намовою великого Московського князя Івана III Київ знову руйнує Кримський хан Менглі-Гірей і надсилає в подарунок Івану III-му зграбовану в св. Софії золоту чашу. Київська Держава занепадає, її архітектурні памятки довгий час лежать в румовищах, а вага культурно-політичного життя України переноситься на захід до Галицько-Волинської Держави.

* * *

Лише в добі гетьманщини знову відроджується культурно духове життя на наших землях. Після Київської Держави настає друга золота доба в розвиткові нашої культури та мистецтва.

Продовжуючи традиції княжої доби козацька старшина в часі гетьманщини, особливо за гетьманування Івана Мазепи, встигла витворити свою питому культуру з відповідними для нашого народу життєвими формами. Зусиллями гетьмана Мазепи та митрополита Варлаама Ясинського репаруються всі найвизначніші архітектурні памятки княжої доби насамперед св. Софія у Київі, що довгий час лежала в румовищах, проводиться численне нове культове і світське будівництво. В цей час повстає чарівний як козацька дума український барок найрепрезентативнішими памятниками якого були велика Богоявленська церква братського монастиря у Київі та «великий» або «Військовий Микола» побудовані коштом гетьмана Івана Мазепи. Та вже Москва простягла над Україною хижі пазурі і пхала своїх гіпербореїв на сплячий в сонці полудневий, багатий збіжжям український степ. Опанувавши Україною, Москва проголосила себе спадкоємницею Київської Держави, продовжувачем і носієм традицій Візантійської культури (відкинувши окцидентальну) і почавши визискувати наш нарід, багатства нашої землі, поряд з тим визискує і духовні надбання нашого народу, його культуру і мистецтво. Починається процес ассиміляції українського народу.

Висока культура нашого народу, що формувалась і була властиво витвором нашої суспільної еліти зараховується до надбань «вєлікой русской культури», а українці, що створили цю культуру хоч милостиво і прийняті як «младшіє братья» в «сємью вєлікого русскаго народа», але насправді розглядаються як «хлопська нація» у якої ніякої суспільної еліти «нє било, нєт і бить нє может». А щоб ця еліта часом не відізвалася, після поразки Петром І-м гетьмана Ів. Мазепи, а разом з ним і ідеї національного відокремлення, розгромили її, а що лишилося убили морально відсунувши геть від всякої позитивної ролі в розвитку українського народу, української культури. Знищується український культурно-освітній заклад Києво-Могилянська Академія, що була вогнищем освіти для цілої східної Европи, впливи якої сягали аж на Балкани, а культурні діячі України сотнями висилаються в Москву та Петербург пробивати москалям «вікна в Европу». Так близько 1702 року в самій тільки Москві було понад 114 вихованців Київської Колегії. Кияне складають не тільки всю професуру, але й студентство Московської Академії (1704 року серед 34 студентів Московської Академії було тільки троє росіян).

Україна втрачає надовго необхідного члена суспільного організму — інтелігенцію, настає суспільне каліцтво. Одноразово провадиться поспішний імпорт московської культури на Україну, що поступово з бігом часу полонить геть наші міста. В цей час ми спостерігаємо цілком своєрідне явище, яке не подибуємо ніде у інших народів, а саме, як культура мистецтво залишившись без своєї провідної верстви переходить в низи, які намагаються його зберегти і розвинути. Як що Московщині удалося знищити і здеморалізувати українську інтелігенцію то вона не могла здолати селянство, яке лишилося чисто українською верствою.

Саме воно, автохтон нашої землі починає відновлювати нашу автохтонну культуру. Саме селянство вносить до нашої культури куди більший вклад ніж та сама верства у інших народів. Українське село створює пребагату та розмірнотонку культуру — народнє мистецтво, що позначається в незрівнянно естетичній лінії та кольорі килимів і вишивок, в глибині настроєвости народньої пісні її чарівній мелодії, створює скарби, яких немає в підложжу своєї культури майже ні один европейський нарід, і не дарма европейські народи в нашім народнім мистецтві з захопленням подивляли естетичний смак, що його витворила одна і то найнижча верства нашого народу.

Лише в XIX ст. знову народжується в українському суспільстві інтелігенція, що відчуває гостру потребу своїх власних життєвих форм, відродження своєї культури. Та Москва не дуже хотіла узнавати нашу інтелігенцію за окрему суспільну верству, яка має самостійно розвиватись і підносити свою культуру. Щоб розкласти молоду українську інтелігенцію імпортується з Московщини на Україну демократична доктрина в виді суспільного руху — народництва.

Для Московщини, що мала свою державність, інтелігенцію, сталий світогляд (а тому критично ставилася до подібної утопії), не була ця доктрина грізною. Запроваджена на Україну, для останньої вона мусіла мати убійчі наслідки. Імпортуючи на Україну народництво, що взивало до інтелігенції іти на село в нарід і займати там низові становища, Москва змагалася до того, щоб духовно обезброїти нашу інтелігенцію та примусити її розпливатися в селянській масі, тобто прагнула до того, щоб в сем'ї культурних народів існувала якась чисто селянська нація, худоба, українці з своєю, з ласки Москви «офіційною» селянською культурою, що не підіймається мовляв понад полтавські галушки, сірі свиткі та полотняні шаровари.

Така була «биль царей» з якої згодом повстала «явь большевіков».

*
* *

Коли по довгих крівавих героїчних змаганнях Українського народу 1917—20 рр. большевицькі орди полонили Україну, коли крівавим відблиском заграли Дніпровські хвилі від сяйва Московської червоної звизди, наступив найтрагічніший період в історії нашого мистецтва, нашої культури.

Як відзвеніла «духмяна епоха» (М. Хвильовий) і «смутноє время скінчилося», коли патос революції вивітрився, ідея видохла і на пожарищі остався лише «маленький дим і . . . смердить» (М. Хвильовий) — Московщина нарешті знайшла ту форму правління за якою тужила.

В большевизмові воскресла стара Москва, не Москва Обломових, лише Москва перших Іванів, Москва Малют і Годунових, Москва Петра і Миколи першого, що єднали в собі азіятську хитрість і жорстокість з старомосковським сном про «Третій Рим». Росія повернула назад в XVI сто-

ліття, до «Московії» до «питейнаво пріказа», Соловок, шукання «ізмени» і «паднаготной правди».

Нова еліта, що прийшла на зміну змиршавілого дворянства щоб рятувати розхитану царську імперію, імперію божевільних деміюргів і коронованих повій, стихійно купчиться біля колиски імперіялістичної потвори сходу Европи — Москви. Кремль знову виступає на арену історії в знаній вже візантійсько-азійській одежі соціяльного православія, — так зв. «комунізму».

Серця нових «князів московських» полонить старомосковська ідея месіянства, ідея вибраности, посланництва російського народу, на цей раз розуміється в світлі «марксистської діялектики», «російського пролетаріяту».

Він, — цей «історією призванний» російський нарід, а в данному разі «пролетаріят» мав на свій «образ і подобіє» перерізьбити усі інші народи в тому числі і наш. А за його вірою стояли грандіозні простори колишньої російської імперії, оте червоне пятно на географічній мапі, що не переставало хвилювати кожного москаля, виплескуючи неоправдане почуття вищости над іншими народами.

Як давніше нас перетоплювали в огні формули «за вєру, царя і аттєчество» тепер — так само, лише замість православної російської прийшла інша російська віра «православно-комуністична», з орденоносними патріярхами, замість одного самодержця — другий і «аттєчество» те саме. Одним словом «старая пакость» під «новой вивєской».

За наказом навого самодержця — «улюбленого вождя народів», регабілітується стара царська історія («сабіраніє зємєль» бо великою, мовляв, помилкою було недооцінювати цього «сабіранія»), регабілітується царський імперіялізм, стають заслуженими для «пролєтарськой атчізни» Петро І-й (бо він перший стремів до поневолення народів, перший робив спроби знищити Україну, — так зв. цівілізаційна місся Петра І-го на Україні, — мріяв про Босфор, Дарданели та Індію), Олександер Нєвський, бо він же-ж на Чудському озері відкинув від російських границь «псов-рицарей прахвостов». Регабілітується «любовь до сваєґо єдінаґо і нєдєлімаґо аттєчества», палка «священная нєнавість» до «враґов аттєчества». І, як-що за марксистськими доґмами пролетаріят не мав вітчизни, то щоб ніхто вже не думав так більше, Сталін сам осудив це марксівське «лжеучєніє» зобовязавши всі совєтські народи служити новому совєтському «аттєчєству» зі столицею в Москві.

Нарешті регабілітується і сам «русскій народ», що як «савєтскій» (бо він дійсно став більше «савєтскім» ніж за царя був царофільским) включає в собі інші галузі від «малдаваніна до фіна», що жив, мовляв, всіма задумами передової людскости, не корився нічим чужоземним силам і порядкам, «расшібал і атшвирівал вражескіє полкі і орди», одним словом «народ над народами». Повернувся і авторитет власности (правда своєї, колективізованої), що її як і за царату назвали «священною і нєпрікаснавєнной», караючи за замах на неї жорстокіше від самодержавства, повернулась і старомосковська політика відносно України, ще страшніша ніж за самодержавства.

Почався нищівний похід на українську культуру, українське мистецтво.

* * *

Еліта більшовизму, обновлюючи московський великодержавний шовінізм, фальсифікуючи історію, запроваджуючи свою брехливу так зв. «Ленінсько-сталінську національну політику» (що мала на меті дегенерацію націй) вертаючи до «істоков» (джерел) старомосковської культури мала ще перед своїми очима страшні і ненависні для неї тіні героїв Базару і Крутів, памятала, що їх породила та міцно зашморгнута столипінським «галстуком» земля, на якій вже здавалось замість українців живуть самі лише «дядькі аттєчества чужого», — «малороси» з хохлацькою психольогією «прости мене моя мила, що ти мене била», — боючись, щоб Україна не стала другою «Вандеєю», в корні намагалась унеможливити окремішній розвиток української національної культури, а московський лизоблюд на Україні Затонський одверто кинув «крилате словце» про потребу «осідлати українську національну стихію» та «залізти в душу українського селянина». Почавши «сідлати» оцю «українську стихію», большевики стали на засади випробованого досвідом старого московського асиміляторства і в цьому набагато перевершили своїх попередників.

Большевицько-московська політика позначилась невиданою двоїстістю та підступництвом, про яке і мріяти не могли колишні представники російської влади.

Ця двоїстість виявилась насамперед в «святих» кличах про братерство народів, національне самоозначення, оборону і розвиток Української культури і т. п. Це були лиш облудні кличі, якими послуговувалися з азіятським спритом Ленін і Сталін, які втілювали в собі волю пануючої і упривілійованої московської нації — стати паном цілої імперії і всіх її народів паріїв (Д. Д.), циничні блахмани за якими зручно було провадити свою руїнницьку роботу (бо важне не те, що є в дійсности, що криється за отими гаслами, а важно як воно називається, в що віриться). Тигр прикинувся травоїдом, а Україна дала себе знову здурити як та червона шапочка, що в вовкові бабусю бачила, бо був в очіпку (Д. Д.), щоб обезвартити, сплюндрувати, знищити все те, що витворив і чим пишався наш нарід, знищити його культуру, а натомість підсунути йому ерзац української культури, побудований за схемами марксизму на ґрунті синтезу московської культури за славнозвісною формулою «соціялістична змістом — національна формою» (читай «московська змістом — національна формою»), що мала убити у нашого народу почуття національної свідомости його індивідуальність та остаточно привернути його до московської культури, збільшити число російських потріотів, а тим самим і силу московсько-большевицького самовладства.

Коли біла Москва вважала, що досить для того, щоб перетяти вузли, які лучать нас з нашим минулим — затерти границі між нами і не нами, зробити нашу історію, — своєю історією,

наші мистецькі та історично-культурні памятки, своїми памятками, — то Москва большевицька вважала, що цього ще не досить, що окрім цього ще трба цілком знищити те, що є найбільш цінне для народу, а те чого не можна знищити — здискредитувати.

*
* *

Український нарід має велике і героїчне минуле. Памятки минулого — сторінки його історії. Червона Москва вирішила стерти ці сторінки, раз на завжди знищити все те, що наш нарід протягом віків в собі дбайливо виплекав, що творило і формувало його духове обличчя, що найгідніще репрезентувало його на зовні, що служило народові духовною поживою, давало йому імпульс в боротьбі за існування, все те, що означувалось виразом КУЛЬТУРИ - МИСТЕЦТВА.

В країні Шевченка та Гоголя на сей раз вже остаточно повинен був бути створений стан за якого «все мовчить бо благоденствує». Те що розпочав Андрій Боголюбський, продовжили Петро 1-й та Катерина 2-га, — мали остаточно завершити їх гідні новітні кремлівські нащадки. УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД МАВ ПЕРЕЙТИ ТЕ, ЧОГО НЕ ПЕРЕХОДИВ НІ ОДИН НАРІД НА НАШОМУ КОНТИНЕНТІ — жити в духовій порожнечі.

Московсько-більшовицький похід за українську культуру, українське мистецтво був спрямований на всі ділянки українського духового життя, щоб нам усі скарби староукраїнських традицій забрати знаючи добре їх вартість для дальшого розвитку українських національних сил.

*
* *

Найвиразніші зовнішні ознаки української нації (як і кожної нації) це її мова, її літературна, мистецька і наукова продукція та її державницькі змагання чи концентрація політичних сил взагалі. А що першим загальним критерієм для відріжнення українського народу від Москви є мова, то червона Москва стреміла в першу чергу позбавивити український нарід його мови. Для цього почали витворювати специфічну совєтську українську мову, що зовні нібито й скидалася на українську мову, направду це вже був справжнісінький «малоросійський» діялект російської мови, поступово прищеплюваний українському народові. Створені большевиками українські видавництва, з цілою мережою книгарень, мали прискорити цей процес «українізації», а насправді москалізації українців та ще — й здобути коштів на більший зріст московського видавничого руху та московської культури — нашим коштом. Ці видавництва видавали російською мовою книжок більше ніж українських, а українські книжки в свою чергу були призначені для поширення московської пропаґанди, до тогож російські книжки коштували значно дешевше від українських, отже були доступніші.

Вживається всіх заходів до обмеження і примітивізації нашої культури. Старій українській культурі, історії, письменству Кремль протиставляє «етнографію хохла» фолькльор і народнє мистецтво добре знаючи, що така конкуренція не є страшна. З цією ціллю за наказом Кремля створюються декади українського мистецтва, мета яких ніби то репрезентувати назовні «буйний» розвиток українського мистецтва під протекторатом червоного прапору, а насправді дискредитувати українську культуру. Декади українського мистецтва з заздалегідь виробленою згори програмою, ці справнісенькі шельменкіяди з нарочитопідкресленою «малоросейщіной» метелицею, матнею і шароварами — мали виставити українську культуру на посміх людський у Шельменковій ролі. Про яку там ще культуру можуть кричати ті кляті «хахли» і ставити її вище від московської; погляньте, мовляв самі, який це глибокий провінціялізм. А що серед виконавців, — «шельменків» і «дядьків аттєчества чужого» не бракувало, Кремль щедро обдарував і нагороджував їх орденами, бо, як найскорше волів бачити всю українську людність «шельменками-деньщіками» а не народом, що увесь час виявляє свої творчі поривання і тим непокоїть Москву.

Поруч з щедрим нагороджуванням «шельменків деньщіків» — з корнем винищуються передові українські культурні заклади, які здобули широкий розголос в західньому культурному світі, як приміром театр «Березіль» і його керівник Лесь Курбас — сотнями розстрілюються і увʼязнюються в концентраційних таборах, українські письменники, поети, актори, мистці і вчені.

Та коли і вдалось московським большевикам воскресити Шельменка-денщіка і його ганебна тінь поволі почала снувати по Україні, то ще стояли на старокиївському акрополі величні памятки українського мистецтва, будови, сиві свідки відвічної нашої культури й староукраїнських традицій, які навіювали народові (а особливо молоді) горді спогади про славне історичне минуле княжої та козацько-гетьманської України, про культуру і велич старого княжого Київа — що для кожного українського громадянина був символом Української Державности. Отже не диво, що большевицька Москва вирішила їх позбутись взявши під свою «охорону».

Під гучний галас про охорону памяток мистецтва, культури та виняткове ставлення до наших мистецьких і історично-культурних памяток, московсько-большевицька влада розпочала плянове і систематичне винищення дорогоцінних памяток мистецтва на очах безборонного українського населення. В своїй злочинній діяльности Москва користувалась відомостями «спеців», щоб видобути найбільш цінне і дороге для української культури, щоб затерти всякі сліди про світле минуле українського народу, його часи державности та могутніх суверенних провідників.

Перелік і опис всіх зруйнованих мистецьких і історично-культурних памяток потребував-би видання окремої монографії. З них зазначу лише найголовніші. Так з величних памятників великокняжої доби, року 1935—36 з наказу Москви було зруйновано Золотоверхий Михайлівський Монастир, що його побудував в рр. 1108—1113 князь Святополк - Михайло. Цілком вняткове світове історичне й художнє значення мали мозаїки цього монастиря. Ці мозаїки був описав ще син антіохійського пат-

ріярха Макарія — Павло з Алепо, що відвідав був Київ у середині XVII ст. Для української культури ці мозаїки мали ще й подвійно виняткове значіння, бо їх вже виконували київські учні греків і, як говорить відомий дослідник академік Н. П. Кондаков, «коли мистецтво тут, як у київської св. Софії було візантійське, то майстерство вже було руське».

Окрім Золотоверхого Михайла, в тих же роках було зруйновано Десятинну Церкву, що її заклав великий князь Володимир року 989 і в якій була похована бабка Володимира велика Княгиня Ольга. Василівськ.у або Трисвятську церкву збудовану на місці де колись стояв Перун, великим князем Святославом Всеволодовичем р. 1184 і інші.

З часів Козацько-гетманської доби були в цих-же роках зруйновані майже всі памятки українського бароко фундації гетьмана Івана Мазепи а найголовніші з них; Велика Богоявленська Церква Братського Монастиря (1690—93 pp.) і Великий або військовий Микола (1690—96 pp.), ці дві величні і найрепрезентативніші, чарівні памятки українського бароко (обидві роботи українського архітекта Йосипа Старченка). Також було зруйновано старовинний козацький монастир в Межигірью «Межигірський Спас», що протягом довгого часу був останнім місцем спочинку постарілих і посивілих в боях за волю й славу батьківщини — запорозьких січових козаків, Георгівська церква Видубецького Монастиря і багато інших.

Так позначилося панування «старшої сестри» на Україні. Винищуючи культуру підвладних народів — Москва заприсяглася вбити і їхню совість.

Але б'є дванадцята година, стоїмо на порозі нової доби, доби в якій з розгромом московського Монстра нарешті здійснятся вселюдські ідеали про свободу і рівність народів.

О. Залізняк

В річницю основних помилок

Саме цього року минає 10 літ від дня, коли 30 червня 1941 р. львівська радіостанція у вечірній своїй авдиції подала відомість про проголошення самостійности і незалежности української держави з тимчасовою столицею у Львові і створення з доручення Ст. Бандери уряду «прем'єра» Ярослава Стецька.

Момент внутрішнього зворушення, сповидне сповнення відвічних мрій багатьох генерацій борців і кращих синів народу, задушевні бажання всіх — затемнили в першому моменті ясність і холодність критичного осуду і правильної оцінки реальної дійсности. Пригадуємо собі, як найвищі достойники і авторитети українського суспільства, представники громадських його установ, лідери політичних партій і актив політичних груп, а навіть князь галицької церкви — поспішили вислати «прем'єрові» Я. Стецькові ґратуляції, побажання і вислови лояльности та заяви співпраці і піддержки. Не було політичної партії, яка б поставилась неґативно або невтрально в тих перших днях до задумів і починів новоствореного «уряду», не дивлячись на сповнення усіх законних, реґулямінових вимог демократії з її формальними симптомами: виборами, голосуванням, мандатом і т. д. Справа була в своїй якості за серіозна, щоби в тому моменті здійснювання (дарма що уявного) відвічного бажання українського народу питати за сповненням вимог формальностей т. зв. демократії, чи питати за мандатом на право до проводу і керування.

Але та сама реальна дійсність показала і другу сторону медалі. Вона ствердила наявно, що при всій підготованості, відповідальності і зрілості мас до державницького життя тодішний провід тих мас, політичні діячі (а принайменше їх частина) не виказались належно високим політичним підготуванням. Вони завели у своїх здібностеях і якостях і виказались не творцями обставин, але їх безвольним знаряддям. І то знаряддям використаним тодішнім нашим ворогом на фізичну шкоду так українських мас, як і моральну шкоду української визвольної справи. Вже ж бо по кількох днях ентузіязм мас розвіявся і тріс як миляна банька, бо заповіджена на наступний вечір радієва авдиція з комунікатами про розпорядки «правління» не появилась, а ще дальший день приніс цілковите розсіяння ілюзій. Показалось, що проголошено неіснуючу в дійсності державу і видано розпорядки неіснуючого реально уряду. Реальна дійсність не мала нічого спільного з комунікатом «уряду» Стецька, бо ніякої самостійної держави і її уряду в дійсности не існувало. Громадську опінію введено в блуд, а святі і найвищі українські цінності виставлено на глум.

Справа в тому, що одна політична група, припадком чи за намовою німців, дохопившись до радієвого мікрофону, опублікувала декларацію проголошення неіснуючої держави і недійсного уряду, зробивши це в спосіб, що не відповідав повазі і інтересам визвольної справи, за відомом німецьких чинників і за їх скритою допомогою. Справа в тому, що за проголошену державу політичні її тодішні провідники не були готові боротися і пішли під арешт як обманені і виведені в поле мурини.

Щороку повертаються роковини цієї великої

політичної помилки і різні політичні групи підходять по різному до оцінки тієї події. Група, що була ініціятором і виконавцем цієї, з волі і доручення німецького окупанта, фарси, намагається представити цей «акт» як історичної ваги подію, як реальне і серіозне здійснення державницьких наших стремлінь, як нав'язання традиції нової нашої історії до історичних наших моментів 22 січня 1918 р., як врятування чести нації і задокументовання невмірущої її волі до самостійного життя[1]). З того погляду виставляє собі вона опінію одинокого політичного чинника здібного і спроможного взяти на себе відповідальність і тягар державного будівництва, його закріплення і розвою, величається геройством свого поступку і домагається від народу еквіваленту нагороди в формі визнання примар та права на провід, на вдячність, і т. д.

Але образ міняється зовсім, коли ми підійдемо до нього не зі сторони партійних трафаретних заяв, деклярацій, святочних промов, тостів і самореклями, але розглянемо його в проєкції реальної дійсности, логічних і доцільних вимог цілого процесу визвольної боротьби. В першу чергу, відповіді домагається питання — що зискав український нарід проголошенням того акту. Немає сумніву, що без проголошення т. зв. самостійности в дні 30 червня 1941 р. німці не були б ніколи осягнули так легких і так великих перемог, які вони здобули в липні — жовтні 1941 р. Понад 2 мільйони червоноармійців, головно українців, здалось тоді до німецької неволі, не виявивши навіть мінімуму воєнних зусиль рятувати загрожені позиції і власне життя. Вони перейшли на бік ворога тому, що зі сторони ворога долетіла до них відомість про творення самостійної держави, про здійснення мрій минулих поколінь і їх самих. Сотні тисяч українців, що добровільно здалися в неволю, в надії знайти по другому боці самостійну державу і можність віддати решти своїх сил будові тої держави та допомозі спільно доконувати ворога, застали там смерть. Всі пам'ятаємо тисячні лягри полонених з тифом і голодом, що десяткували щоденно їх, аж доки їх цілковито не знищили. Це був перший «здобуток» бандерівського проголошення самостійности.

Проголошення акту в спосіб непідготований, самозванчий, без узгіднення того з іншими політичними чинниками, потайки, в поспіху і страху перед конкуренцією якоїсь іншої групи, зрадило два основні принципи — принцип соборности і законности. Українські маси сподівалися і бажали проголошення самостійности не у Львові, але в Києві, при чому в першу чергу вони надіялися на з д о б у т т я тої самостійности, а щойно потім на її декляративне проголошення. Сталось навпаки. Держави не сформовано, дійсної влади не осягнено, основ самостійности не заґварантовано, що більше — в обороні декларованої самостійности не впало ні одного стрілу, а провідники і пропаґатори її пішли під ключик як безвольні барани (маємо на увазі першу хвилю арештовань і інтерновань в серпні—вересні 1941 р.). Державу проголошено вербально. При чому державу проголошено в той час, коли більшість її території знаходилась ще в руках большевиків і не було ніяких розумних причин і потреб, щоби самостійність проголошувано у Львові, в час коли були всі познаки на те, що в кількох тижнях буде це можна зробити в таких самих умовах в Києві. Галицький патріотизм і загумінковість бандерівських провідників показалась тут сильнішою від вимог соборности і визвольного процесу.

Леґальним репрезентантом і екзильним урядом самостійної держави все ж таки не були бандерівці. Ним був останній уряд Української Народньої Республіки. Нехтування, поминення чи замовчування його існування було великим нарушенням законности і традиційности нашого державницького процесу. Ми ж не впали з неба. Наші змагання мають традиції леґітимности. І її бандерівці зрадили. Т. зв. Народні Збори, що на них бандерівці проголосили самостійність, правдивими народніми зборами, загальним репрезентантом свідомої волі, вільної і непримушеної, народу не були. Це були припадкові представники львівських установ і приватні особи, що запрошені на сходини в присутности представника німецької армії **Ганса Коха** вислухали проголошення «самостійности української держави», назначення з ласки С. Бандери Ярослава Стецька прем'єром і деклярацію політичного союзу з Німеччиною Гітлера. Цю деклярацію пізніше і розліплено по мурах цілої Галичини і оригінальні її примірники знаходяться в українських архівах. Може колись послужать будучим історикам для писання ними правдивої історії.

Кілька днів після проголошення «самостійности» «прем'єра» держави Я. Стецька арештовано, а «провідника» Ст. Бандеру, з волі якого ціла фарса відбувалась, інтерновано. Стало ясним, що в випадку, коли на території даної держави хтось арештує прем'єра тої держави, без згоди суверенного леґіслятивного тіла, тоді або цієї держави в дійсності немає, або прем'єр не є прем'єром. Вийшла знову компромітація, бо «суверена» народу і «голову» держави без ніякого спротиву і відгуку короткою процедурою зліквідовано.

Не відповідає дійсності поширювана бандерівцями верзія, що державу 30 червня 1941 р. проголошено п р о т и волі німців. Її проголошено не тільки з а волею, але і за наказом і інструкціями німців. Було ж відомо, що з почину німців сформувалися військові відділи «Ролянда» і «Нахтіґаля», які перші ввійшли до Львова, не бравши участи в фронтових операціях, але з піснею на устах і з готовою програмою продемонстрували населенню м. Львова т. зв. «українську армію». Не є ніякою таємницею, що більшість тої армії становили бандерівці і їхні провідники, а сам прем'єр проголошеної «самостійної держави» носив мундур німецький. (В ньому він і сидів за свідченням свідків увесь час в нім. концентраційному таборі). Отже про акцію проти волі німців не може бути мови, бо хіба ж **Ганса Коха** насильно не привезено до залі сходин т. зв. Національ-

[1]) Гл. напр., відозву ООЧСУ «В десятиліття відновлення української держави», опубліковану в бандерівській пресі і джерзіситській «Свободі». (Ч. 114, з дня 22 червня 1951 р.).

них Зборів і під терором не змушено його висловити привітання від німецької армії молодій державі.

Тяжко ж знову собі уявити, щоби офіцер німецької армії міг офіційно вітати чужу державу без дозволу на те своїх політичних керівників. Крім того існує багато доказів і фактів, як в багатьох місцевостях Галичини, аналогічно, як у Львові, «проголошення самостійности» відбувалось за ініціятивою і участю німецьких місцевих комендантів, які скликували мітінґи населення та рекомендували на них йому Яр. Стецька як прем'єра уряду нової української держави. Тяжко припустити, щоби вони це робили під примусом обставин, бо ці обставини в тому часі, коли німецька армія була на вершку своєї моральної і фізичної сили, були дуже а дуже слабенькі. Тяжко теж припустити, щоби вони це робили без порозуміння і згоди свого політичного проводу, який в тому часі більше як ніколи мав екзекутиву над своїми підлеглими інстанціями. Тим більше тяжко повірити, щоби могло воно трапитись в тоталітарній системі, в якій надрібніша молочарня в запалому селі не є винята з під контролі політичних чинників партії і держави, а проголошення держави 50 мільйонового народу могло відбутися мимо уваги, проти волі і замірів партії та її фірера.

Сьогодні є ясно: бандерівців політичний провід Третього Райху вибрав на ролю муринів, що мали виконати потрібну для того Райху функцію і потім... відійти за дроти, що й неминуче сталося.

Якже ж заховалися тодішні політичні провідники проголошеної держави, від яких принайменше треба було сподіватися якогось жесту протесту, акту оборони отої їхньої держави? Міряючи сповидними замірами їхні пляни і відвагу, що казали проголошувати на території, де її дійсним носієм був безоглядний пруський чобіт солдата і ще більш безоглядного ґестапівця, можна було б сподіватися, що уряд, який був здібний і рішений державу проголошувати, буде здібний і рішений оту державу боронити. Навіть, коли б йому в комплеті прийшлось наложити головами, бо ж боротьба така була згори пересуджена на невдачу. Але він того не зробив. Без слова протесту (в тому часі), без найменшого відруху оборони своєї волі, він в частині помандрував до концентраків, а в частині дальше... служив в поліційних батальйонах, яких потім використовувано до ліквідації національних самостійницьких рухів на території Білорусі. Все це факти прикрі, і було б далеко краще про них не згадувати, якби не роззухвалена бандерівська мафія, що брехнею намагається затемнити ясні і незаперечні факти і прикрити попелом небуття свої минулі прогріхи. Ми свідомі того, що посипляться зараз, як з рога обильности, крики і лемент з отого табору, мовляв, не компромітуймо нашої справи перед чужинцями. Їм відповімо: наші писання призначені не для чужинців (для відміни він писань і інтерв'ю різних Дарій Ребетів і Лебедів), а крім того, нашу справу компромітують діла, а не писання про них.

Насувається з черги дальше питання: що зискала Національна Революція, визвольний процес, справа відбудови України і відновлення її дійсної держави на тому проголошенні «акту» 30 червня 1941 р.?

Міг би хтось сказати, що саме в площині імпондерабілій, лежить найбільша вага і значення червневого акту. Він бо задокументував непереможну волю українського народу до самостійности, він ствердив суверенність наших політичних стремлінь і він дав приклад та історичне свідоцтво для прийдешніх поколінь, які на ньому вчитимуться патріотизму та державнотворчих чинів і виявів боротьби. Не важне було, скажуть, чи в даній ситуації реальну державу створено і закріплено, чи було здійснено основні передумови для існування держави, а важне було підкреслити і задокументувати, заманіфестувати те, що ота держава хоч не існує в житті, зате вона існує в наших мріях, наших бажаннях і нашому духовому небі.

Все це було б так, як би не те, що український нарід не вступив в історичну арену щойно з актом 30 червня 1941 р., і він, нащастя, вже не потребував тепер такої маніфестації. Український нарід маніфестацію своєї непереможної волі зложив далеко далеко давніше і вона вистарчає йому раз на все. Одиноке, що він тепер потребує, це не маніфестацій, але конкретної держави і запевнення не в мріях і бажаннях, але в реальному житті своїх основних вимог. Непереможна воля до державного суверенного життя в українському народі існує від зарання його історії. Не треба поменшувати себе самого. Ми не впали з неба і не зродилися передучора. Тоді коли ми мали свою суверенну державу, ще ті, перед якими наші доморослі збавителі і рятівники доброї опінії і чести українського народу збираються демонструвати і маніфестувати свою волю, ходили ще в пеленках, а деякі з них ще не існували взагалі. Цю непереможну історичну нашу волю тим, що знають історію добре, недвозначно пригадують, без червневих актів, наша Київська Держава, наші походи на Царгород, наша геройська оборона Европи перед заливом східньої азійської орди печенігів, половців, монголів і інших «добрих сусідів»; вони краще від червневого акту доказують нашу непереможну волю скинути з себе національне і соціяльне рабство, не щоінше, ніякі закордонні інтриги, але тільки наша владарна, непереможна і суверенна воля веліла Великому Богданові бити ворогів і зневолювати їх просити його своєї пощади; вона веліла Мазепі постати проти неволі північного московського окупанта; вона мобілізувала дві українські армії, що не деклямаціями і проголошуванням, але своєю кровю і грудьми боронили на Маківці, Лисоні, у Львові, під Чортковом, Мотовилівкою, під Крутами і в Києві, а потім навіть розформовані у двох Зимових Походах, під Базарем, у Холодному Ярі — прав українського народу і держави на свою силу, свою правду і свою волю у власній хаті; вона веліла маленькій вітці українського народу та її хоробрим синам на Карпатській Україні стати з мечем, а не реклямою, в обороні землі, коли мадярські гуни хотіли її загарбати.

Чи після того всього треба було ще проголошувати акт 30 червня, щоби документувати нашу волю до самостійного життя, так як би в когось з нашого чи навіть ненашого суспільства були якінебудь в тому сумніви, і то документувати аж так ганебно, що, не віддавши **ні одного** стрілу в обороні тої своєї самостійности, «правління» і «премєр» його здались як барани в неволю? Не виявом волі і маніфестації народу, а виявом партійної засліпленості і геростратової жажди слави і влади був акт 30 червня 1941 р. Ніякого патріотизму, геройства, жертвенности, готовости кровю боронити своєї волі у тодішніх аранжерів того акту не було. І, як на глум над ними і їхніми заявами, першими, що впали в обороні української державности були партійні противники бандерівців — Роман Біда, Іван Рогач, сестри Суховерські, Олена Теліга, д-р Яхно, проф. Багазій і багато багато інших, і то в саме в часі, коли теперішні апологети акту 30 червня, різного рода еміґраційні уповноважені від УГВР, були капелянами поліційних баталіонів, що берегли окупаційного німецького порядку на Білорусі, а Микола Лебідь їздив по Львові в німецькому авті, з німецькою свастикою і з німецькими документами. Що потім пішли і бандерівські провідники під ключик, це в нічому не зменшує їхньої провини, ані не збільшує їхніх заслуг, навіть коли вони і стікали потім кровю. Аджеж пішли під ключик і стікали кровю і інші українці, а не лише аранжери акту 30 червня 1941 р., і їх було не менше, хоч вони до акту згаданого в нічому не були причетні. В концентраційному таборі в Дахав згинув Микола Ковальський, один з міністрів УНР; ховався неначе тровлений звір у нетрях Карпат лідер українських галицьких соціял-демократів д-р Лев Ганкевич; наложили головами згадані провідні члени ОУН в Україні. Окупант ставив ставку на знищення основи української нації, політичної її і духової верхівки на здесяткування її біологічної субстанції і потенціялу. Тут бандерівщина ні при чому. Вмирали з побоїв і пухли з голоду в концентраційних таборах в рівній мірі монархісти, як соціялісти, демократи, націоналісти і безпартійники. Всі вони, не на словах, а на ділі будували самостійну Україну, створювали тривкі основи для її будови в науці, економіці, політиці. З того погляду акт 30 червня 1941 р. був зайвим актом. Визвольній справі він не поміг, а лише розконспірував і улегшив окупантові висортувати активніший і явно вороже наставлений до нього елемент і його унешкідливити.

Ще може хтось сказати, що акт 30 червня 1941 р. — це пропаганда перед закордоном. На такий «арґумент» можна б було і не відповідати. До політичної азбуки належить усвідомлення, що революцій, переворотів, зламів і політичних маніфестацій не робиться для похвал і компліментів закордону. Тільки інтерес власного народу, його найжиттєвіші справи є вирішними при децизії і почині революційного зламу і зриву. Що так є в дійсності, можемо пригадати собі лише два моменти: закордон для наших гарних очей ще й до сьогодні не визнав виразно наших державницьких змагань і зовсім не спішить їм з допомогою. Він теж відмовив в тій допомозі народові польському, який двічі повстав проти окупанта — у вересні 1939 р. і в серпні 1944 р., щоби рятувати «честь поляка». І що за те дістав? Ті ж самі його колишні закордонні приятелі зрадили поляків без найменшого скрупулу, як лише треба було їм забезпечити свої інтереси, і ніякі минулі бравурні і геройські чини польського народу в тому моменті і при тих справах для закордону не були міродатними. Мертві і ті, що впали під грузами зруйнованої Варшави, не знають сорому, але ті, що осталися живими і хотіли капіталізувати діло впавших, дочекалися від закордону пилатівського вмиття рук і натяків на політичну недозрілість, брак опановання і романтизм. Так реаґує кожний закордон, де діє природний закон, що кожний береже своїх інтересів і благ. Могли б ми жертвувати своїми власними інтересами в користь обстрактної опінії і гарних очей закордону?

Наші розважання з нагоди десятиліття проголошення у львівському радіо партійної фарси впертих кандидатів на провід народу були б безцільними, коли б вони мали завдання самої лише критики в ім'я часто в нас практикованої засади, що все те, що не я зробив — зле. Ми клонимо голову перед усіми тими товаришами-революціонерами, що впали жертвою насилля окупанта, діючи і віручи в ім'я проголошеної самостійности. Наша критика їм не належить. Вона присвячена не тим, що впали, але тим, що осталися живими, і зі своїх похибок, замість вчитися, роблять собі капітал з метою тягнути з нього в будучому профіт. Їх історія не багато навчила. Вони в дальшому виказують свою іґнорантську впертість і з питомою саме для того покрою і зразка людей безкритичністю у тій впертості бачать одиноко право і даність в будучому бути політичним проводом народу. Вже сьогодні можемо сказати, — о, якби ми були фальшивими пророками! — що їх провід у відповідну хвилину заведе нас в сліпу вулицю, з якої вихід вести буде або через власні, або через чужі концентраційні табори.

Наша постава в моменті проголошення червневого акту всім відома. Після радієвого проголошення ми були першими, що зложили «прем'єрові» Я. Стецькові заяву лояльности і піддержки під умовою, що він являється справжнім, а не лише в своїй уяві, прем'єром Української Держави. І в будучому кожному прем'єрові Самостійної Української Держави українські націоналісти дадуть свою піддержку, а тому хай кандидати не тих прем'єрів більше журяться, як оту самостійність і суверенність здобути і закріпити, а менше: як її проголосити. Для самого декляративного проголошення все знайдуться обставини і спосіб, і то далеко гідніші, імпозантніші і корисніші, ніж вони були в червні 1941 р.

Д-р Т. Лапичак

Ще про академіка Лисенка

В ч. 9 (32) журналу «Самостійна Україна» була поміщена цінна стаття О. З. «Про одного імператора і його підданих». Автор статті зовсім слушно виступив з критикою торонтського журналу «Нові Дні» (шкода, що в статті було так багато технічно-друкарських помилок і часто справжню назву журналу «Нові Дні» сплутувано з назвою «Наші Дні» — Т. Л.), який невідповідально намагається ґаґіювати і совєтським стилем славословити большевицького академіка Трохима Лисенка, як «імператора совєтської аґробіології», як «великого сина незламного українського народу», як «заслуженого українського патріота» і т. д., і т. д. Таке неправдиве, тенденційне, незаслужене з пункту бачення української самостійницької позиції і з позицій правдивої науки, а по лінії бажань та інтересів кремлівської кліки йдуче представлювання особи і праці акад. Т. Лисенка шкодить багато нашій визвольній справі. В першій мірі воно шкодить п р а в д і, правдивій науці, науковій системі і методиці праці, в дальшому воно шкодить розвоєві правдивої науки і правильної лінії в науці в Україні, а врешті воно кидає тінь на українську еміґрацію, яка замість стати по боці правди і всіх тих жертв нагінки большевицької партії, що в обороні правди потерпіли і терплять переслідування, — славословить оту партію і правительство, та їх прислужників, до яких без сумніву належить акад. Т. Лисенко.

Згадана стаття О. З. виказала ясно і виразно справжнє обличчя і ролю акад. Т. Лисенка, згідно з правдою і логікою так коментуючи вартість «вчення» того, з дозволу сказати, академіка, як і з'ясовуючи справжню ролю і значення його роботи і завдання, яке він з доручення партії большевиків виконує. Я хотів би лише доповнити її ще дальшими доказами, фактами і цитатами, які припадково, переглядаючи наукову літературу сучасної світової біології, попали мені до рук. Це треба конечно зробити, щоби не лишалося нікому ніякого сумніву, хто направду правий — большевицька партія, акад. Т. Лисенко і їх оборонці «Нові Дні», чи жертви їх невіжества, нетолеранції і безоглядности, оті сотки діячів справжньої науки, що за наказом партії їх морально і фізично знищено, бо вони не хотіли покоритись їхньому диктатові в питаннях біології.

Автор статті «Про одного імператора і його підданих» цитує думку про Т. Лисенка визначного англійського біолога, письменника і культурного діяча, б. голови ЮНЕСКО при ОД проф. Г а к с л і (J. S. Huxley). Я дозволю собі звернути увагу на дальші праці і думки того вченого. Одною з найцікавіших праць в цій ділянці є його книжка: "Heredity, East and West" (Lysenko and World Science), видання Henry Schuman, New York 1949, сторін 246.

Оце деякі виїмки з тої книжки, що відносяться до Т. Лисенка:

«Отож, чим більше я чув і читав (про Лисенка — прим. моя, Т. Л.), мені щораз більше ясним ставало, що Лисенко і його послідовники не є науковцями у властивому розумінні слова, вони не придержуються уживаних наукових метод, ані не уживають нормальних наукових передумов, або публікують свої висновки в спосіб, який віддавав би можливість їх наукової еволюції. Вони обертаються в світі понять іншому від тих, які мають професійні науковці, і не ведуть дискусії в науковий спосіб. Мічурінізм є широко базований на старинних пересудах, що їх науковий поступ залишив далеко поза собою; він є менше ділянкою науки, опертої на основі фактів, як ділянкою ідеології, доктриною, якої носії намагаються діяти понад фактами», (стор. VIII).

«Часами він показується іґнорантом наукових фактів, розвинутих норм, часами він хибно їх толкує, часами він їх викривляє, часами він їх бере на конто правдивого переконання і віри» (стор. 103).

«В 1943 р. Лисенко опублікував книжку під назвою «Спадщинність і її змінність», яка представляє його погляди на спадщинність, і яку Добжанський переклав на англійську мову. Відвага і ненауковий підхід автора струснули західніх науковців (shocked Western scientists)» — (стор. 33).

Згадуючи про промову акад. Т. Лисенка на спеціяльній сесії Академії Сільсько-господарських Наук СССР, в днях 31 липня — 7 серпня 1948 р., Гакслі пише: «...виїмки з неї (промови — Т. Л.) вказують на надзвичайний характер дискусії — ароґанцію, ідеолоґічну самопевність, ненауковий підхід мічурінців і оправдуючу поставу менделіянців» (стор. 34).

В дальшому Гакслі пише:

«Я сказав, що характеристичним є те, що ця теорія (теорія Лисенка — Т. Л.) є наївна в свойому типі, тому, що Лисенко є першим, якому можна відмовити в якихнебудь претенсіях бути інтелектуалом. Він є селянин, повний запалу (passion) для практичних вислідів своєї праці. Він також є дуже амбітний. Він не має ніякої глибокої наукової освіти (education), але він прийшов до науки з практичного хліборобства. Політично він є завзятим комуністом і також можновладним, будучи певний час заступником президента Верховного Совєта. Один російський науковець окреслив його мені, як «Распутіна російської біології», але слухаючи його і розмовляючи з ним (Лисенком — Т. Л.) я є переконаний, що це не зовсім правдиво: краще підходить йому назва — Савонароля» (стор. 100—101).

«Лисенко, на мою думку, не зрозумів твердости нео-менделізму, як системи або як ділянки науки, як сильною і скомплікованою вона є, як сильно уґрунтована фактами і як добре провірена математичними висновками. Він тільки бачить, як його попередники перешкаджають йому в праці, в яку він фанатично вірить. Заки провірити свої експерименти з новими і відповідними передумовами, заки усунути труднощі спроб поєднати дві «суперечності», понад усе, заки дозво-

лити бути хибно зрозумілим, що природу можна так легко взяти штурмом, він додумався до того, щоби трактувати нео-менделізм як ворога і викорінити його з СССР, щоби таким чином залишити вільне поле для своїх власних ідей» (стор. 106).

Проф, Гакслі наводить теж думку академіка Вавілова, бувшого президента Академії Наук СССР, (одного з найбільших біологів, яких видала і мала Росія, що його, теж не без малої співпраці і допомоги Т. Лисенка зліквідувала, спершу морально, позбавляючи катедри, а потім фізично, засилаючи в Сибір, де по ньому застиг всякий слід, кремлівська кліка), яку він мав про акад. Т. Лисенка. Вавілов був перекладачем підчас візити д-ра Ґарлянда, іншого англійського біолога, у Лисенка. Після незадовільної дискусії, яку мав д-р Ґарлянд з Лисенком, Вавілов сказав, сміючись: «Лисенко є сердита порода людей, але увесь проґрес у світі зробили сердиті люди. Отож, нехай собі він працює . . . Він нікому не шкодить, а може одного дня зробити добро».

Отож, Вавілов був за толерантний — говорить далі Ґарлянд, — Лисенко пошкодив багато, так самому Вавілову, як і ґенетичній науці.

Згадуваний вище д-р Ґарлянд (S. C. Harland) в листі до журналу Discovery (січень 1949, стор. 32) пише: «В 1933 р. я бачив Лисенка в Одессі, випитував його кілька годин і оглядав його практичну роботу. Було зовсім ясно, що Лисенко був явним іґнорантом (blazzing ignorant) елементарних принципів фізіології і генетики рослин . . . Ви по просту не могли говорити з Лисенком. Це було подібне до дискусії про різничковий рахунок з людиною, що не знала таблички множення».

Інший англійський вчений — біолог Ашбі (E. Ashby), написав в 1947 р. книжку н. п. "Scientist in Russia", London, Penguin Books Ltd., в якій так характеризує акад. Т. Лисенка: «Він є незвичайно нервовий і викликує враження людини нещасливої, непевної самого себе, боязкої і насильно запханої до ролі провідника. Він фанатично вірить в свої власні теорії, та він не є переконаний з холодної розваги. Він характеризує свої власні писання завжди як об'єктивні, але наскрізь переконуючі, а писання своїх опонентів, як «непереконливі, холоднокровні та завжди тенденційні». Він утотожнює свою працю з добром совєтської аґрикультури так, що кожну атаку на себе він розуміє як атаку на совєтську державу. Він є запалений своїм покликанням — вигнати «буржуазних» генетиків з Росії тому, що він дійсно вірить, що вони є шкідниками. Його вдатно назвав в розмові зі мною один, який його добре знає, «подібним до Савонаролі» . . . Лисенка праця є використанням діялектики в науці для політичних цілей. Цілі можуть бути оправдані. Можливо, що Лисенко робить велику роботу для Росії, але багато його поглядів на генетиків повинні бути викинені, як продукт пересічного вживання розуму, що є вавжди получене з пересічною технікою» (стор. 116).

Ашбі був присутний разом з проф. Гакслі в 1945 р. в Москві і мав нагоду особисто зустрічатися і розмовляти з акад. Т. Лисенком. Одного разу він був навіть присутний на лекції викладу Т. Лисенка, під час якої Лисенко назвав явище сеґреґації в природі «зворотами (вонітами) природи». На марґінесі згадки тої події проф. Ашбі стверджує в цитованій книжці: «Я цитую цю його (Лисенка — Т. Л.) заввагу, як дальший доказ факту, що науково Лисенка можна назвати лише анальфабетом ("scientifically, Lysenko can only be described as illiterate").

Інтересну теж характеристику Лисенка подає Ашбі в своїй статті "Genetics in the Soviet Union", яку він опублікував в 1948 р. в журналі "Nature", ч. 162, стор. 912.

Проф. Мюллер (H. Z. Muller), один із найвизначніших світових генетиків зрезиґнував з члена-кореспондента Академії Наук СССР, мотивуючи, в листі резиґнаційному до академії, це тим, що «ціла велика будова досконалого знання, що росте в руках тих, які слідують за Менделем, Вайсманом і Мораном, (в СССР) є викинена і заденунційована» (Лисенком).

Те саме зробив і Енрі Дейль (Henry Dale), подаючи ті самі причини.

Як бачимо багато чолових науковців західнього світа висказалось одверто і здецидовано проти Т. Лисенка та пропаґованої ним Мічурінської теорії. Щоби не цитувати вже оригінальних висловів і думок біологів і учених я подам лише важніші твори, до яких відсилаю зацікавлених, а в першу чергу належало б відослати до них редакторів «Нових Днів», де вони переконаються про правдиву вартість і правдиву ролю Т. Лисенка,

Langdon-Davies, J. "Russia Puts the Clock Back", Gollanez, London 1949.

Muller, H. J. "The Destruction of Science in the USSR", стаття в Saturday Review Literature, Dec. 4, 1948 — стор. 13; Dec. 11, 1948 — стор. 8.

Muller, H. J. "It Still Isn't a Science: a Reply to George Bernard Shaw". Стаття в Saturday Rev. Literature, April 6, 1949 — стор. 11.

Darlington, C. D. "A Revolution in Soviet Science" — Journal of Heredity, 1947, 38 (5), стор. 145.

Darlington, C. D. "The Conflict between Science and Society". Watts & Co., London.

Dobrzhansky, T. "The End of Genetics in Soviet Union" — стаття в Bull. Atom. Scientist, May 1949.

Shaw, G. B. "The Lysenko Muddle", Labour Monthly, January 1949.

Waddington, C. H. "Lysenko and Scientist", New Statesman and Nation, Dec. 25, 1948 стор. 566, Januar 1, 1949, стор. 6.

Haldane, J. B. S., "In Defense of Genetics", стаття в Modern Quarterly, Vol. 4, № 3.

Stern, B. J. "Genetics Teaching and Lysenko", стаття в Science and Society 13 (2), 1949, стор. 136.

На жаль, не маю можливости переглянути німецьку і французьку наукову літературу про Т. Лисенка та його «вчення», хоча не має сумніву,

що вона існує і то в поважній розробці. Коли йдеться про совєтських дійсних науковців, їх думку про особу і теорію Лисенка, то, зрозуміла справа, публікованною її знайти важко. Причина очевидна: Постановою Президії Академії Наук СССР кинено анатему на всіх противників мічурінської теорії і їх піддано суворій персекуції. Багатьох з них позбавлено наукових катедр і постів, денунційовано і гонено в пресі, як «зрадників», «непатріотів», «мерзенних плазунів перед Заходом», «недобитків ідеалізму в науці», «капіталістичних прислужників», «ненауковців» і т. д., а потім і заарештовувано і заслано без вісти. Сам б. президент Академії Наук СССР, Н. І. Вавілов, як про це було згадувано, заплатив за свої критичні завваги про Лисенка і його «геніяльні відкриття» засланням в Сибір і правдоподібно смертю. Але з фраґментів, рудиментів і натяків, та припадкових заяв і публікацій можна собі зреконструвати круг осіб, науковців, які явно і здецидовано висловилися проти теорії Мічуріна і Лисенка. Деякі з них «ради страха іудейска» потім свої погляди відкликували і «каялися», інші рішучо і консеквентно ішли в обороні правди на смерть. Ми стрічаємо між ними імена: Юрій Жданов, Четверіков, Феррі, Ефроїнсон, Левитський, Аґоль, Соломон Левит, Карпеченко, Серебровський, Н. П. Дубінін, П. А. Орбелі, Шмальгавзен, Жебрак, Навашін, В. П. Завадовський, Нємчінов, Рапапорт, Аліханіян, Жуковський, Поляков і другі.

Чи треба ще наводити докази на те, що помиляються «Нові Дні», коли роблять такий розголос Т. Лисенкові, політрукові партії в питаннях біології, а замовчують геройську гідну і віддану правді і науці поставу тих правдивих вчених, що з наказу партії і за нагінкою та денунціяцією різних отаких лисенків наложили головами, як Коперніки, Галілеї і Брунони XX століття?

Дм. Кармазин

В перспективі десяти літ

(1941—1951).

Цього року минає десятиліття з того дня, коли полум'я другої світової війни перекинулось на Українські Землі, обертаючи міста і села на попіл і руїни. Мабуть жодна країна не понесла в цій війні таких втрат добром і людьми, як Україна. Але значення цієї події не лише в тому, що друга світова війна стала величезним горем українського народу. В минулій війні ще раз виявилась величезна роль і значення України на сході Европи. В цій війні ішла також боротьба за володіння Україною. Ця війна виявила також, що український народ не втратив своєї виразної волі до свободи і державної самостійности. В наслідок війни розгорнувся і виріс в могутню силу український визвольний рух і з України викотилась нова хвиля української політичної еміґрації. Має своє значення також і те, що всі головні українські землі об'єднані тепер під одним державним прапором. Важливим наслідком подій другої світової війни є також вихід України як державної нації на світову міжнародню арену і репрезентація її в Об'єднаних Націях. Можна по різному оцінювати всі ці зміни, які сталися в житті українського народу — позитивно чи негативно, але є безперечним, що всі ті факти, становлять новий національний баланс, нове вихідне становище українського визвольного руху. Це становище є безперечно кращим, ніж перед другою світовою війною. Насамперед у великій мірі змінилося становище України назовні, в міжнародній ситуації і серед найближчих сусідів. Ця зміна полягає в тому, що в наслідок другої світової війни західні сусіди України опинилися в тому ж становищі, що й Україна — під московсько-большевицьким пресом і залежності від Москви. Це побільшує число потенціяльних спільників у боротьбі України з московсько-большевицькою системою і поневоленням. У другій світовій війні ще виразніше виявилось геополітичне світове значіння української проблеми і України, як найважливішої складової частини Совєтського Союзу. Український визвольний рух своєю боротьбою проти всіх окупантів ствердив самостійні позиції України, як нації. Реклямація України, як окремої державної нації большевиками і виступи представників «Радянської України» на міжнародній арені і в Об'єднаних Націях помимо большевицьких цілей має і своє позитивне значення для української справи. Ім'я України, як окремої нації, яка є під московсько-большевицьким пануванням стало відомим і звичним в широких міжнародніх колах. Все це дає нам підстави ствердити, що під зовнішньо-політичним оглядом вихідне становище українського визвольного руху по другій світовій війні є набагато кращими, особливо коли прийняти до уваги сучасний конфлікт і підготову до третьої світової війни між большевицькою Москвою і рештою вільного світу. Україна вже не сама в боротьбі з московсько-большевицьким імперіялізмом.

Об'єднання українських земель під одним, хай і фіктивно реклямованим, державним прапором також в значній мірі посилює позиції України між народами східньої Европи. Соборність хоч і в неволі має своє позитивне значення в зовсіш-

ньо-політичному аспекті, як ствердження і закріплення всіх українських земель в одній українській державі. «Соборність у неволі» має своє значення також і в аспекті внутрішньо-національному, в процесі дальшої духової і політичної консолідації і формування української нації. Для нормального національного розвитку безперечно є важливішою політична свобода, а не територіяльна соборність. Але територіяльна соборність є передумовою швидкого витворення національно-духової соборности, яка є могутньою опорою і зброєю в боротьбі за державно-політичну свободу.

Події другої світової війни, помимо трагічного розколу в українському націоналістичному русі з усіма негативними явищами і наслідками цього розколу були могутніми ферментуючими стимулами дальшого зросту українського визвольного руху і дальшої кристалізації української політичної думки. В перебігу тих подій ставились на пробу і перевірялись ідеї й політичні системи, робилась переоцінка вартостей. Банкротували і відкидались одні ідеї і методи політичної дії і поступування і знаходили своє ствердження і вияв другі ідеї і методи. Хто ж збанкротував і хто виявився переможцем в українському політичному світі?

Майбутній історик ствердить незаперечний факт: в часи другої світової війни найбільшу потужність і найбільший динамізм виявив український націоналістичний рух. Організація Українських Націоналістів склала в боротьбі також найбільші жертви. Український націоналізм, як ідеологія і світогляд були пануючими і здобули повну гегемонію.

На таке ствердження може бути запит заперечення: але ж величезна частина української преси по другій світовій війні заповнена статтями про банкротство українського націоналізму, як політичного руху й ідеології?

На такий запит може бути тільки одна відповідь: в данному разі маємо справу або чисте непорозуміння з плутанням понять і термінології, або нечесну спекуляцію на існуванні в українському націоналістичному русі ріжних інтерпретаторів ідеології і світогляду українського націоналізму. Одержимість почуттям помсти й ненависти проти переможців і бажанням реваншу в нових змінених обставинах, противники українського націоналізму критикують і банкротують український націоналізм, посилаючись або на Донцова або на бандерівців і не добачають, що хоч Донцов і мав велике значення і вплив для загального піднесення і поширення українського руху, але він ніколи не належав до ОУН і дуже часто полемізував і заперечував ідеологічні і політичні позиції Проводу Українських Націоналістів. І навпаки провідні ідеологи Проводу дуже часто висловлювали критичні зауваги на адресу Донцова і не погоджувалися з його ідеологічними настановами. Так само і група Бандери відкололася від ОУН, заперечила ідеологічні й політичні позиції ОУН, пішла шляхом Донцова, а не Проводу. Очевидна річ, утотожнення ідей Донцова і політичної практики бандерівців в українському світі з ОУН що була і лишилася під проводом А. Мельника, і з Проводом Українських Націоналістів та з його генеральною лінією — отже з тим, що становить і складає властиве поняття українського націоналізму — це є або наслідком ідейно-теоретичної сліпоти, або свідомої спекуляції на тому факті, що бандерівська група свої злочинні дії в українському політичному світі освячувала ім'ям українського націоналізму. Майбутній історик ствердить, що не зважаючи на трагічні наслідки розколу і забруднення чистого імени українського націоналізму брудними діями диверсантів і розкольників, український націоналізм витримав огненну пробу і ствердив себе як панівна ідеологія українського визвольного руху. Негатори і критики українського націоналізму самі того не помічають, що й вони сьогодні є під його могутнім впливом. В лавах бандерівського табору відбувся по війні також дуже знаменний процес, який ствердив силу і життєву правдивість ідей українського націоналізму, що їх теоретично сформулювали чолові ідеологи Проводу Українських Націоналістів, а в політичній практиці реалізує Організація Українських Націоналістів під проводом полковника Андрія Мельника. Лише одна групка ЗЧ ОУН тримається полинялого прапору Донцова, популяризуючи його ідеї і спосіб мисленння і виявляючи їх в практиці. Кращі елементи, які ще не втратили почуття реальности і здатности мислення перейшли на так звані «Позиції українського визвольного руху», що їх реклямується, як нове слово з краю, а репрезентується групою УГВР з органом «Сучасна Україна».

Майбутній історик ствердить, що тут не відкрито жодної «америки», що ці «Позиції українського визвольного руху» є по суті позиціями Проводу Українських Націоналістів і на цих позиціях стояла і стоїть Організація Українських Націоналістів під проводом Андрія Мельника. Ріжниця лише та, що ідеї і основні принципи, висловлені в тих «позиціях» були сформульовані з більшою глибиною і суверенністю теоретиками Проводу і є вільні від деяких помилок і впливів, не властивих українському світоглядові, що їх можна помітити в згаданих матеріялах «Позиції українського визвольного руху» та інші «краєві матеріяли» свідчать про переоцінку «бандерівських позицій» і поворот на позиції Проводу Українських Націоналістів і Організації Українських Націоналістів під проводом Мельника. Іншими словами це є перехід з позицій донцовизму-бандеризму на позиції українського націоналізму. Цим самим створюються ідейно-теоретичні передумови для організаційного об'єднання українського націоналістичного руху на новому етапі.

Та найбільшим здобутком минулих повоєнних літ є створення Української Національної Ради, навколо якої об'єднуються українські політичні сили всіх напрямків, за виключенням гетьманців і бандерівців. Реорганізований державний центр Української Народньої Республіки, який вийшов на еміґрацію, є правним носієм

(Закінчення на стор. 27).

Кадри наших днів

ПОЗИЦІЇ ОДВУ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

I.

Це є відомі факти, що чужі й ворожі до України сили, після нападу гітлерівської Німеччини на Совєтський Союз поспішили скористатися зручною нагодою пошкодити українській визвольній справі. Особливо зручною нагодою для протиукраїнської акції стала та обставина, що найбільший ворог України большевицька Москва стала тоді союзником демократичних країн, в тому числі й Америки. І тому всі незалежні національні українські організації опинилися тут в складній ситуації. На ці організації, особливо на ОДВУ, посипались доноси і ріжні брудні наклепи. В цих доносах природнє і зрозуміле сподівання і бажання українців розгрому большевицької тюрми народів і визволення їх батьківщини трактувалося як прихильність до гітлерівської Німеччини, яка стала, як відомо, ворогом Америки. Звідси закиди в нелояльности українців і т. д. Для кожного ясно, що такі закиди є фальшиві і безпідставні. Коли українські солдати не хотіли захищати державу Сталіна і большевиків, то це ще не означає, що вони були прихильниками фашизму і Гітлера. Але для ворожої пропаганди, як відомо, правди і логіки — не існує, вона оперує перекрученням фактів і брехнею. І це цілком зрозуміло і «природньо», коли маємо на увазі наших ворогів і недругів. Та, на жаль, в протиукраїнській акції тут в Америці брали участь не лише наші вороги. Нас, нових еміґрантів, надзвичайно вразило і здивувало, коли ми на широких зборах деяких українських організацій раптом почули з уст «поважних» діячів повторення брудних наклепів ворожої пропаганди. З уст одного пана, який ходить в лідерах однієї української організації, ми не один раз чули напади на таку залужену організацію, як ОДВУ. А одного разу цей пан закінчив свої наклепницькі твердження гадючим шипінням: «націсти». І ніхто з приявних на зборах не запротестував, крім одного члена ОДВУ, бо решта були «соціялісти». Для нас таке явище просто «не до подумання». Тоді ми звернулися до старших членів ОДВУ і нарешті здобули пресовий орган Центральної Управи ОДВУ, щоб перевірити, чим же завинила ОДВУ і в чому согрішила?

Може ОДВУ вітала німців і Гітлера, як визволителя України, як це на початку робили (бо того сподівалися) поневолені селяни України?

У відповідь на це в пресовому органі Центральної Управи ОДВУ «Україна» за 1941 рік ми прочитали:

«Українці знають стару пословицю — де двоє б'ється, там третій користає. Українцям нема до вибору між нацизмом чи комунізмом, бо один і другий є йому чужий. Один і другий несе йому національне поневолення, один і другий робить його рабом». «Боротьба кровожадного Гітлера з червоним опиром Сталіним скінчиться поразкою їх обох». «Ворог Америки є нашим ворогом! Наїздник України є теж нашим наїздником. Наша справа чиста, як кришталь, а наша праця є конечна для визволення нашої Батьківщини з під ворожого ярма». «Гордо і одверто заявляємо, що коли наша прибрана Батьківщина, Злучені Держави, вимагатимуть від нас жертв і посвяти, ми всі, як один станемо в ряд в обороні її інтересів. Ми рівно ж зовсім одверто заявляємо, що в рямцях вашингтонської конституції будемо боронити теж і прав Української Нації». «Помимо сильних ворожих атак на нашу організацію зі сторони так наших довголітніх ворогів, як і тих, що ще недавно причіплювалися до нашої організації, ОДВУ дальше стоїть на твердих і здорових підставах та дальше ще з більшою енергією вестиме працю на шляху до визволення Української Держави. ОДВУ була є і буде вірною і лояльною Злученим Державам та в рямцях її демократичної конституції дальше буде давати моральну і матеріяльну піддержку своїм братам, що в ім'я суто демократичних засад бореться за свою Незалежність. Сьогодні коли два наїздники змагаються за панування над Українськими Землями, не можна попадати в стан безрадности. Наша праця саме тепер мусить бути більш інтенсивна, більш енергійна, чим була досі. Не можемо і не сміємо прогайнувати так важного моменту для нашої нації, коли хочемо, щоб в майбутнім український історик міг згадати українців в Америці у своїй літописі українських визвольних змагань «не злим тихим словом», як каже Т. Шевченко».

Сьогодні, в десяті роковини з дня перенесення військових дій другої світової війни на Українські Землі не є зайвим ці слова пригадати — як відповідь всім, і чужим і своїм, наклепникам.

П. Ш.

В перспективі десяти літ.

(закінчення)

української державности, створеної в роки революції 1917—20 років, і як такий протистоїть окупаційній владі, яка існує на Україні у формі УРСР. УНР має моральне право репрезентувати волю українського народу доти, поки у звільненій Україні народ український знову дістане змогу встановити форму державної влади згідну з його волею і бажанням. Консолідація українських політичних сил навколо державного центру УНР є осягнена також у великій мірі зусиллями Організації Українських Націоналістів під проводом А. Мельника.

Перед лицем грядущих великих подій, мусимо засвоїти досвід минулого, закріпити осягнені здобутки і з нових вихідних становищ українського визвольного руху рушити об'єднаними силами далі до праці і боротьби за остаточну і повну перемогу нашої ідеї, за волю і незалежність українського народу, за державне відродження Української Нації.

II.

Позиції ОДВУ були відомі не лише українському громадянству в ЗДА, бо про них писав офіціоз ОДВУ «Україна» в українській, всім зрозумілій, мові. Але справжні позиції ОДВУ були відомі і американцям, бо про них писав другий офіціоз ОДВУ «Трайдент» (Тризуб), що виходив в англійській мові, аж до большевицького доносу і демаршу в літі 1941 р., наслідком якого прийшло зарядження слідства і припинення діяльности тої заслуженої і корисної так для української, як і для американської справи організації.

Сьогодні, переглядаючи річники «Трайденту», з його статтями на політичні теми, приходиться ствердити, що коли б так політичні мужі тодішньої Америки хоч в частині пішли за думками висловлюваними і пропагованими ОДВУ, не переживали б ЗДА, а з ними і цілий світ, найтрагічнішу хвилину своєї історії, не платили б біліонів долярів на непотрібну війну і в обороні непотрібної справи і не вмирали б тисячами американські сини на полі бою, що його створила їхня короткозора політика. А наді все, не дивились би з острахом в будучність і не боялись би руїни атомової бомби, якою СССР сьогодні загрожує ЗДА та ще вільним від большевицької окупації країнам.

Це були пророчі слова. Вони остерігали вільний світ перед легкодушним сприйманням залицяння Москви до демократичного світу та не вірити обіцянкам та запевненням Сталіна. В резолюціях XI Загального З'їзду ОДВУ (з дня 4—6 липня 1941 р.) говорилося:

«Світ не повинен давати зводити себе на манівці наглим запевненням з боку Сталіна свободи усім тим народам, які він гнобив в своїй державі—тюрмі, знаній під назвою СССР. Сталін нехтував тими свободами 24 років. Якщо людські свободи і демократичні принципи були б загварантовані перед роками українцям і іншим народам, що живуть під тоталітарною контролею, Східня Европа завдала б Гітлерові рішучої поразки з самого початку його атаки. Та ми віримо, що неминуча поразка мусить прийти для обох, для Німеччини і для Гітлерового ранішого партнера — СССР, якщо суспільна свобода і справедливість мають панувати над відновленим світом». (The Trident, Vol. V, № 6, стор. 34).

Кожному відомо, що тої свободи, ані справедливости, далеко ще сьогодні над світом немає і кожному відомо, що немає її тому, що ЗДА охоронила СССР і Сталіна перед неминучою їх поразкою.

Формулюючи своє відношення до держави і диктатора, з яким тодішні американські провідники заключили умову братньої допомоги, ОДВУ виразно і ясно говорила:

«... ми не бачимо різниці поміж жорстокістю, деспотизмом і варварством Сталіна і Гітлера. Українці не можуть і ніколи не будуть помагати людині (Сталінові), яка вбила міліони підлеглого йому народу; людині, яка вислала міліони українців на Сибір і Підбігунові околиці; людині, яка гнобила свободу слова і релігії того народу, та дала їм в заміну страх і недостачу; людині, яка присвятила своє життя експлоатації України для користей большевицької Москви; людині, якої кожний чин і крок — це були руїни, грабунок і крадіж багатих ресурсів України і яка сьогодні уживає тих самих багатств щоби нарід України гнобити і держати в своїй неволі».

«В німецько-совєтській війні ми бачимо тільки іронічний конфлікт за землю, яка ніколи не належала ні большевикам ні фашистівським німцям. Україна хоче бути свобідною. Вона ніколи не прийме ані Сталіна, ані Гітлера, і вона виявляла свою волю до свободи безчисленну скількість разів у минулому. Демократичний нарід — українці не мають нічого спільного з аґресією і гнобленням. І тому ми апелюємо до нашого уряду (американського), щоби він вимагав від Сталіна відновити чотири свободи Україні: щоби він віддав українцям їх старинні церкви, їх свобідну пресу, їхні школи, їхню рідну мову, які москалі заперечили нам від років. Найважніше, ми вимагаємо від уряду, щоби він приневолив Росію дозволити українцям встановити свою власну владу на українській землі. Борячись за свої права, 50 міліонів українців знають і будуть знати за що вони боряться. Так як це є зараз, ніхто не може від нас очікувати, щоби ми помагали большевицькій Росії, її опресорам. В імени чотирьох свобід, що їх проклямував Президент, ми апелюємо до нього помогти українському народові відновити і встановити його демократичну власну державу». (The Trident, Vol. V, № 6, стор. 34—35).

Президент, очевидно це всім відомо, того апелю не послухав. А як було б сьогодні інакше в світі, коли б він це був зробив.

Цей апель до сьогодні не стратив своєї важности і актуальности. Большевицька Москва знала його вагу і тому поспішила вдарити по його ініціяторах. В своїх єхидних плянах знайшла і багато послушних наших землячків. Ще й сьогодні стрічаємо тут «соціялістів» (що через непорозуміння, або для блахманення очей, називають себе українськими), які продовжують діло большевиків і замість ставити свою власну силу, розбудувати свої кадри і кинути на боротьбу з Москвою, вони роблять собі розголос поборюванням ОДВУ, уживаючи до того випрацьованих в Москві назв і способів.

Але всі вони перечислилися. ОДВУ вони не тільки не вбили, але дозволили їй показати, що ідеї ОДВУ — єдино правильні, що «фашизм» ОДВУ — це провокація, що ніхто сміло і відважно, і рішуче, — в той час, коли наші соціялістичні землячки запевнювали американський аряд у своїй йому допомозі . . . помагати большевизмові і Москві, не станув на своїх безкомпромісових позиціях оборони чотирьох свобід, бо тільки в них міститься справжня демократія і краще завтра для світу.

При тій нагоді ОДВУ зовсім виразно подало своє становище до гітлерівської Німеччини та ідеології націонал-соціялізму. Воно поставило

большевизм і націонал-соціялізм на ту саму дошку і зайняло супроти їх обох непримириме і осуджуюче становище.

В тих же самих резолюціях XI З'їзду ОДВУ про відношення до Гітлера пишеться виразно:

«XI Річний З'їзд ОДВУ висловлює рішучий протест проти нової аґресії на українські території, доконаної чужими мілітарними силами, в тому часі німецькими націстами, їхніми змеханізованими легіонами, яких головною ціллю є поневолення і експлуатація. На місце одної ворожої сили — імперіялістичної Москви, яка гнобила наш нарід і край протягом віків, ми є свідками окупації нашої прадідної землі новим зовнішним ворогом — німецькими нацистами і їхніми сателітами, так само хижими і ненаситними, як перші. Знова, як перед роками і тисячами років, багата Українська Земля є окупована задля поневолення і експлуатації. Наші місця народження є знову сплюндровані, доми нашого дитинства і наших батьків є знищені і спалені, ціла країна лежить в руїні. Україна є зрабована знову, обома — большевицькою Москвою і націстівською Німеччиною в тому самому часі». (The Trident, Vol. V, № 6, стор. 33).

ОДВУ не тільки ясно ставляла своє відношення до Гітлера і Сталіна в часі другої світової війни. Вона також виразно формулювала конструктивну і позитивну політику, яку повинні були алянти (ЗДА і Англія) вести в часі другої світової війни, якщо вони не хотіли програти війни, чи евентуально програти миру. Усім відомо, що тодішні відповідальні політичні керівники так ЗДА, як і Англії, лінією пропонованою ОДВУ не пішли. Справді вони війну виграли, але програли мир. А коли б так були прослухали порад ОДВУ, якже інакше сьогодні виглядала б сила Сталіна, якже інакші були б перспективи ЗДА і цілого світу.

Два місяці перед вибухом німецько-совєтської війни, з нагоди нападу Гітлера на Югославію, ОДВУ пропонувало:

«З стратегічної точки погляду алянти роблять велику похибку, коли вони уникають допомоги упраїнському визвольному рухові, а замість того залицяються до Сталіна. Є ясним, що при першій нагоді ряд народів буде бунтуватися проти Сталіна, так само як назрівають революції в кожному народі, який окупував Гітлер. Будуть алянти задумувати гнобити ці революції проти Сталіна задля того, що вони збуджуються під гітлерівською опікою? Якщо Гітлер вмарширує в Упраїну і установить там незалежну українську державу, з українськими квіслінґами, було б за багато очікувати від битих, тероризованих і нещасних українців, які протягом останніх 20 років, не знали нічого іншого як лише чобіт ҐПУ, щоби вони не витали такої зміни. Після Сталіна вони відчинять свої рамена для самого чорта. Помагаючи Сталінові, алянти можуть стратити Україну. Як багато краще було б для них, коли б вони мали 45 міліонів українського народу з їх державою по своєму боці.

Очевидно, ще не є запізно. Той самий дух, що інспірує югославянців, є питомий в такій самій мірі українцям. Вони теж знають як боротися за свою свободу. Ми дуже боїмося, щоби Гітлер не використав існуючої ненависти до Сталіна». (The Trident, Vol. 3, № 3, стор. 3).

Всім нам відомо, що Гітлер скористав, а могли з неї скористати в рівній мірі і алянти.

Позиції ОДВУ від 1941 року не змінились. І ситуація з того часу не багато змінилась. І сьогодні, більше, як в 1941 р., ЗДА і свободолюбному світові загрожує небезпека зовнішнього імперіялізму, тим разом тим більша від гітлерівської, що існуюча так у вимірі воєнно-стратегічному, як і духовому.

Ситуація подібна сьогодні ще й тим до ситуації з 1941 р., що знову, як і тоді, Україна, її змагання до самостійности, її позиція у війні і повоєнному укладі сил є тим фактором, що заважить на висліді війни. В 1941 р. його знехтували, недобачили, переочили і свідомо обминули. За те приходиться платити сьогодні кривавими рахунками. З самої сатисфакції нам нічого не прийде. Адже важиться доля не тільки ЗДА, з її капіталізмом і міліонерами, але важиться доля будучого обличчя світу, в ньому і нашого. Важиться доля наша особиста і доля нашого народу, наших батьків, і прийдешних наших поколінь. Ситуація вимагає акції і дії. В першій мірі ця дія лежить у вимірі політичному, бо у цьому вимірі лежать вирішні позиції для належної розвязки і знайдення виходу з ситуації. Ми не знеохочуймось минулими невдачами. Навпаки, з твердою вірою і апостольським переконанням у слушність нашої правди, продовжуймо далі свої ідеї і погляди, бо знаємо твердо і добре, що вони єдині вийдуть на добро так американському, як і українському народам.

ОДВУ може бути горда з того, що життя і перебіг історії вповні потвердили її позиції з перед десяти років. Та це рівночасно накладає на нас, — тих, що свдомі ролі і відповідальности такої організації, якою є ОДВУ, — обовязок позиції ті розбудовувати, закріплювати, а в кожному разі не здавати і не зраджувати.

Бо коли ми ті позиції вдержимо, ми мусимо перемогти. Перемога та буде тим для нас вартісніша і величніша, що вона вийде на користь обом спільнотам, яким нашим обов'язком є зараз служити: українскій і американській. Вона рівночасно утвердить природний духовий союз поміж обома народами, бо оба вони протягом своєї історії завжди змагали і все стояли на сторожі свободи.

Такі завдання ОДВУ в аспекті історичної ваги. То ж нехай не стане поміж нами нікого, хтоб відмовив своєї участи в сповнюванні ОДВУ тих її завдань.

Т. Л.

ДЕКЛЯРАЦІЯ

Порозуміння Українських Політичних Груп в ЗДА, обміркувавши сучасне міжнародне політичне становище, резолюцію **Пан-Американської Української Конференції** (Вінніпеґ 4. 3. 1951), резолюції **Українського Конґресового Комітету** (1. 10. 1950 і 18. 3. 1951), публікації Українського Конґресового Комітету в «Українськім Квартальнику» (стаття «Політика УКК» Чо: 1/51) та інформації **Української Національної Ради** про стан переговорів її фракцій з **Закордонним Представництвом Української Головної Визвольної Ради,** констатує:

Український нарід бореться на передових позиціях проти московсько-большевицького імперіялізму та світового комунізму як його знаряддя.

Демократичний світ знає про цю боротьбу і визнає в українському народі союзника в поході **Світової Демократії** за свободу, хоч не всі її політичні кола оцінили і усвідомили собі національно-визвольні змагання українського народу до суверенности.

Еміґрація з України віддзеркалює різні політичні настрої українського народу на рідних землях. З-поміж своїх завдань вона несе велику відповідальність передусім за правдиве інформування світу про змагання українського народу. Це накладає великі обов'язки на тих українців, що живуть у різних країнах, а особливо в З'єдинених Державах Америки, в країні, що веде перед у боротьбі за свободу в цілому світі. Тому подаючи світові інформації про українську боротьбу, треба бути точним і відповідальним. Це наш обов'язок перед Україною, а також і перед ЗДА.

З огляду на це **Порозуміння Українських Політичних Груп в ЗДА** вважає за свій обов'язок підкреслити й подати до прилюдного відома два головні твердження, які повинні бути основою всіх інформацій:

1) Світ повинен знати, що Україну репрезентує єдиний законний **Український Державний Центр,** що перебуває на чужині. Цей Центр є уряд останньої формації української незалежної держави себто **Уряд Української Народньої Республіки** і його парляментарне тіло — **Українська Національна Рада,**

2) Організоване українське суспільство в ЗДА, в Канаді, в Англії та в інших країнах вільного світу, яке разом з **Світовою Демократією** бореться з усяким тоталітаризмом, підтримує цей **Український Державний Центр** в його змаганнях до визволення України.

Тому **Порозуміння Українських Політичних Груп в ЗДА** вітає постанову **Пан-Американської Української Конференції** про визнання єдиного **Державного Центру — Української Національної Ради** і її **Виконного Органу.** Разом з тим **Порозуміння** вважає за помилку додаток до цієї постанови, яким **Пан-Американська Українська Конференція ставить** в повинність **Державному Центрові** погодження з **Українською Головною Визвольною Радою.** Цей додаток можна зрозуміти як визнання рівнорядности **Державного Центру і Української Головної Визвольної Ради,** а це означає анархізацію української репрезентації перед світом.

Українська Головна Визвольна Рада була створена в 1944 р. одною з українських груп — **Організацією Українських Націоналістів** відламу Степана Бандери, як її прибудівка і тому вона повинна підпорядкуватися **Державному Центрові** на тих самих основах, на яких підпорядковані йому всі підпільні організації в краю та їх закордонні відпоручники.

Порозуміння Українських Політичних Груп ЗДА вважає, що неясна, половинчаста постава **Українського Конґресового Комітету** до **Державного Центру** і до резолюцій **Пан-Американської Української Конференції** є шкідлива для успішного ведення української визвольної боротьби. Цим **Український Конґресовий Комітет** толерує і підтримує організації, які підривають єдність політичної репрезентації України перед світом.

В Ню-Йорку, 7. червня 1951 року.

Союз Українських Національних Демократів в ЗДА.

Організація Українських Соціялістів в ЗДА.

Об'єднання Українців Революційно-Демократичних Переконань в ЗДА.

З ножицями по пресі

«Народнє Слово» (ч. 25/1951), взиваючи українське громадянство до складання датків на Народній Фонд УКК, так переконує і арґументує:

«Так за ті гроші існувала й працювала минулого року ціла низка найповажніших українських установ: Національна Рада, ЗУАДК, Наукове Товариство ім, Шевченка, УКК, ПАУК».

Про Миколу Лебедя, що нібито для УГВР з каси Народнього Фонду побрав в минулому році майже 10 відсотків існуючих там грошей, «Народнє Слово» забуло згадати. Видно, допомога УКК такій політичній акції, яку веде Лебідь за гроші УКК, не дуже переконує платників Національного Податку в тому, що варто на цю допомогу складати гроші. Кожному бо відомо, що в минулому році УКК з Національного Фонду фінансував акцію розбивачів нашої національної і політичної єдности та злочинним типам уможливлював ширити неправду про Україну та її Визвольну Боротьбу. УКК видно на такій акції розбивання українського громадянства залежить, мовляв: нате Вам, одним і другим гроші, та воюйте собі, а ми тимчасом будемо вдавати добрих батьків народу, що мов дітей коли треба гласкають, а треба картають. взаїмно себе поборюючи «політичних партнерів». Зовсім так, як це роблять великі цього світу, що одною рукою посилають амуніцію до Китаю, а другою своїх власних синів, щоби з китайцями воювали. Як бачимо, батьки українського народу так захопились світовою демократією, що починають вже її звичаї застосовувати і в нашому житті. І навіть тішаться (гл. «Свобода», ч. 144/1951), що роблять тим велику прислугу українській визвольній справі.

*

* *

М. Шлемкевич в паризькій «Соборній Україні» (гл. стаття: «Держава і анархія внутрі нас», ч. 8/1951) слушно поставив закид на адресу УКК, що він попирає не державнотворчі, але анархістичні елементи в нашому внутрішньому житті. Відповідаючи йому на ті закиди, **«Свобода»** (ч. 144/1951) в статті «УКК і українська політика» вияснює:

«Завдання і цілі УКК: УККомітет не заступає інтереси України, а тільки їх обороняє, вважаючи це рівночасно обороною інтересів Америки. Власне для тих цілей була створена ця репрезентація».

«Не вмер Гаврило, горячка задусила» — каже наша народня приповідка на того рода мудрування (щось, як свого часу бандерівське: не було ніякого розходження і конфлікту поміж ЗЧ ОУН і ЗП УГВР, а було різне розуміння прав ЗП УГВР і ЗЧ ОУН), так якби оборона інтересів України не була рівночасно і заступництвом інтересів України. Така еквілібристика слів зовсім затемнює справу, про яку, напр., М. Чубатий в іншому місці і часі зовсім виразно писав: В Краю інтереси України заступає УГВР, в Европі — УНРада, а в Америці — УКК».

В дальшому «Свобода» пише:

«Український Конґресовий Комітет, як центральна політична репрезентація (отже таки репрезентація, а не тільки оборона) **американських громадян українського походження, є по своїй суті АМЕРИКАНСЬКОЮ ІНСТИТУЦІЄЮ** (підкреслення наше — «С. У.»), **складовою частиною великої мозаїки американських демократичних** (чому ж не республіканських також? — прим. складача) **установ».**

Поминаючи те, що ця репрезентативна демократична американська установа попирає українських тоталістів і кандидатів на диктаторів в Україні, «Свобода» чомусь не вияснює, чому ця «по своїй суті американська інститукаканським) датком до шведів, голяндців, норвегів, італійканським) датком до шведів, голяндців, нервегів, італійців і ін., а тільки звертається з зазивом за національним (українським) датком до українців. Чи не було б краще, коли б УКК, як американська установа, шукав допомоги визвольній справі серед американських так урядових, як і громадських чинників, а коли йдеться про українців, то менше журилася, як вони собі дадуть раду. Бо здається, що вони собі ту раду дадуть краще, без такої допомоги, яку зараз їм УКК дає (фінансує внутрішню боротьбу і дає гроші на бандерівську пропаганду).

Та незалежно від того, що редактори «Свободи» про УКК пишуть, ми таки уважаємо, що УКК є українською установою і тому будемо змагатися за те, щоби її фінансово розбудовувати, дбаючи рівночасно і про те, щоби зложені українським громадянством гроші не йшли на ті цілі, що їх в 1950 р. УКК на руки Миколи Лебедя асигнував. Бо ми маємо всі підстави твердити, що Микола Лебідь тих грошей там, де УКК хотів би їх післати, не передасть. Коли Микола Лебідь дурить американські редакції, пресові агенції і урядові чинники в Вашингтоні, то чому він не мав би обдурювати панів з УКК?

*

* *

«Америка» (гл. ч. 121/1951) в статті «Атака з-під знаку УНРади» дуже поденервувалась нашою статтею «На розпутті» («С. У.», ч. 5/1951). Закидаючи «Самостійній Україні» «перекручення і інсинуації» (хоч не каже, які то вони у фактах), «Америка» конклюдує:

«Якщо панове з-під знаку УНРади далі такими методами, як виступ «Соборної України», «Самостійної України» та «Порозуміння українських політичних груп в ЗДА» будуть добиватися від «представництва американських українців УКК «примусового визнання їх єдиним законним українським державним Центром» і примусового виплачування тільки їм всіх дотацій цьогож УКК, призначених на визвольну боротьбу, то вони діб'ються найперше того, що чужосторонні чинники (поінформовані прекрасно про те, які справжні підпільні організації діють в краю) трактуватимуть прихильників і представників УНРади щонайменше як «несовісних інформаторів» і взагалі не захочуть з ними говорити, і далі теж дочекаються години, що американські українці... перестануть визнавати їх за будьяку українську політичну репрезентацію».

Журба «Америки» зовсім безпредметова. Бо, коли йдеться про правдиві інформації, що їх можуть мати чужосторонні чинники, то думаємо, що ними в ніякій мірі не можуть бути інформації М. Лебедя і о. І. Гриньоха про справжні підпільні сили в Україні, М. Лебідь і о. Гриньох про те підпілля знають тільки, що й редактор «Самостійної України». Вони ні більше ні менше, рівно так само на еміґрації, як і панове з-під знаку УНРади. Щож до питання «несовісних інформаторів», то залишаємо совісти «Америки» та їхніх опікунів, чи інформації Лебедя, про те, що він рік тому повернув з України, де проводив українським підпіллям (гл. Chicago Daily News, March 16, 1951) є совісні, чи ні. Було б краще, з «Америки» доглянути поліно у власному оці, а не шукати скалки в чужому.

«Америка» є органом католиків в ЗДА. Редакторові «Самостійної України», як віруючому католикові, направду є прикро читати таку явну неправду і фальсифікацію дійсности в газеті, що збирається ширити ідеї католицизму. Не ідеї католицизму, а ідеї брехні і неправди вона ширить.

*

* *

Навіть бандерівській філядельфійській **«Америці»** стало досить того балвохвальства і східньо-азійського іконо-табу-панеґіризму, що його з амоківською і гістеричною пасією розпутали в останньому часі бандеро-угаверівські крикуни від патріотизму і революції з приводу смерти сл. п. генерала Тараса Чупринки. В ч. 86/1951 р. в редакційній статті **«Помішання понять»** вона пише:

«... хочемо пригадати, що й «Український Самостійник» в числі, присвяченому сл. п. ген. Т. Чупринці, вжив слів «Смертю смерть поборов». Прочитавши таке, приходиться вдарити руками об поли і запитати: куди грядемо? Ті, що пишуть такі «патріотичні» недоречності, принайменше шанували б більше память Померлого, який вже сам не може зареагувати на таке блюзнірство, що мало б бути... виявом пошани для нього. Це ж ні-

чого іншого, як черговий доказ помішання понять, що дібралось до українського середовища».

Замітка зовсім слушна і на часі. Тільки замість запиту: куди грядемо? — було б правильніше поставити запит: куди грядете, бандерівці? Та ставити запитів не поможе. Треба перестати йти разом з тими, що виказують «помішання понять» і не робити їм реклями, як це робила і робить дотепер «Америка», а головно її редактор Б. Катамай.

Як другий доказ помішання понять у бандерівців «Америка» наводить:

«Чи не є помішання понять, що в одному відламі цього (себто націоналістичного середовища — прим. наша) **пропагується тепер таку думку, що члени ОУН** (читай бандерівців) **можуть себе причисляти як до ідеалістичної, так і до матеріялістичної ідеології, бо мовляв, цього вимагає свобода політичного руху, а філософський ідеалізм та матеріялізм треба залишити науці»...**

У практиці, одначе, «Америка» попирає політичну лінію партії, що пропагує матеріялістичну філософію. Згідно з засадою: Варвари — це інші. Дійсне помішання понять!

БІБЛІОГРАФІЯ

Др. Микола Андрусяк: НАЗВА «УКРАЇНА». Бібліотека «Самостійної України», ч. 2. Накладом Видавництва «Самостійна Україна», 1951. Стор. 40.

УКРАЇНА. Українознавство і французьке культурне життя Ч. 1, 1949. Париж. Ч, 2, 1949, Ч, 3, 1950. Париж.

ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ — Релігійний місячник. Рік 23, ч. 6, червень 1951.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — Рік II. Ч. 6 (18), червень 1951. Видає Організація Українок Канади ім. Ольги Бесарабової.

ПОРОГИ, ч. 16—17, січень—лютий 1951. Буенос Айрес, Арґентіна.

ЛОТОС. Богословський Квартальник. Т. II. Кн. 1, Січень—Березень 1951. Редагує Колегія Професорів Духовної Семинарії оо. Редемптористів у Батерфорд, Канада.

Bogdan Wijtenko: I ACCUSE STALIN. "The Order", 1951.

З хроніки нашого життя

НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

На місце розвязаного в 1940 р. НТШ у Львові советська влада постановила відновити Філію Академії Наук УССР. В її склад входять чотири інститути: суспільних наук, геології, агробіології і технічний. Відкриття відбулося дня 31 березня 1951 р. На зборах відкриття виступали з доповідями: президент Академії Наук УССР А. В. Палладін, секретар ЦК КП(б)У Назаренко, дійсний член Академії Наук УССР М. Возняк, доктор історичних наук І. Крипякевич, кандидат математичних наук О. Парасюк та інші.

Від березня ц. р. почав виходити в Києві журнал літературно-художнього і громадсько-політичного життя на російській мові п. н. «Советская Украина». Журнал видає Спілка письменників України.

У Полтаві відкрито памятник українському письменникові Панасові Мирному.

Рада міністрів УССР спільно з ЦК КП(б)У видали постанову «Про заходи по підготовці й проведенні сінозбирання у колгоспах і радгоспах УССР». Причиною згаданої постанови був факт, що в минулому році плян сінокошення був виконаний: в Миколаївській області на 35%, в Дніпропетровській — на 46%. Борошиловградській — на 63%, Київській — на 30%, Житомирській — на 9%.

Зі Львова до Києва перевезено велику бібліотеку враз з архівом, яку протягом свого життя зібрав Іван Франко. У його бібліотеці було 6033 книг. Бібліотеку приміщено в рукописному відділі інституту української літератури при Академії Наук.

У Львові вийшло перше число літературно-художнього і громадсько-політичного місячника «Жовтень», органу спілки письменників. В журналі друкується П. Тичина, О. Гончар, Параска Амброзій, М. Рудницький, Р. Братунь, Г. Тютюнкин, В. Лесик і інші.

Верховна Рада УССР видала новий закон «Про родину» — якого метою є стримати наплив розводів, що почали руйнувати родинне і суспільне життя.

В Києві відбувся літературний вечір спілки советських письменників України. Про сучасну українську літературу інформував А. Малишко, П. Воронько, В. Некрасов, С. Олійник, В. Сосюра, П. Тичина, Ю. Яновський, та О. Яишня, які розповіли свої творчі пляни і прочитали присвяту великому Сталіну, партії большевиків та комсомолу».

Київська кіностудія випустила новий фільм п. з. «Квітуча Україна» за сценарієм А. Малишка, режисурою М. Слуцького, опературою К. Богдана, І. Кацмана, Я. Марченка, з музикою П. Майбороди та Д. Покраса.

НА ЕМІҐРАЦІЇ

Б Стокгольмі відбувся з'їзд українських громадян і установ у Швеції при участі членів і представників Української Громади ім. Гетьмана Орлика, Українського Академічного Клюбу, Організації Українських Комбатантів, Українського Бюра та Представництва Громади, на яких вибрано нові правлячі органи.

Рада Світової Академії Мистців і Науковців з осідком в Римі обрала одноголосно проф. Є. Онацького віцепрезидентом з ділянки української літератури.

В Німеччини прийшло до об'єднання українських організацій на громадському полі — ЦПУЕ, СУН і УДК.

Від 6 травня ц. р. радіовисильня в Римі (Італія) почала подавати щоденні авдиції українською мовою.

Українська Центральна Репрезентація в Арґентині скликала на день 26 і 27 травня ц. р. другий Національний Конґрес Українців в Арґентині під кличем: «В єдності сила».

Голова Союзу Українок Америки п. Олена Лотоцька взяла участь як делегатка СУА у Конвенції Генеральної Федерації Жіночих Клюбів Америки.

Молода українська поетка Діма написала п'єсу «Шлях до свого дому», нагороджену на конкурсі СУМ-у і ставлену з великим успіхом у Віндсорі (Канада).

Централя КоДУС-у покликала до життя Стипендійний Фонд ім. Є. Храпливого й Р. Димінського, призначений на щомісячні стипендії для студентів і науковців з ділянки народнього господарства.

У Філядельфії почав виходити новий орган гетьманців, квартальник «Державницька Думка», якого редактором є С. Ледянський.

В Нью Йорку засновано «Товариство Правників Українців в ЗДА». Головою новозаснованого Товариства обрано відомого суспільного і політичного діяча з Галичини д-ра Льва Ганкевича.

В Царгороді (Туреччина) в 10 березня тамошня Українська Громада в Туреччині під проводом сотника М. Забелло відсвяткувала 30-ліття свого існування.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

1. Видавництво «Самостійна Україна» випустило з друку книжку Івана Хмельницького **«В країні рабства і смерти»**, стор. 100. Ціна книжки 50 центів. Адміністрація «Самостійної України» пошукує кольпортерів на поодинокі осередки. Кольпортери одержують 20% опусту. замовляти в Адміністрації «Самостійної України» —

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

2. Усіх кольпортерів, що залягають з розчисленням за кольпортажу з попереднього року, як рівнож за минулі місяці 1051 року, просимо негайно розчислитися з Адміністрацією, або повернути нерозпродані примірники назад. Чочинаючи від найближчого числа, будемо публікувати імена тих кольпортерів, що залягають з розчисленням, як шкідників Видавництва.

3. Ще раз пригадуюмо, що нова адреса Адміністрації «Самостійна Україна» є:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

4. В Адміністрації «Самостійна Україна» знаходиться певна скількість книжечки Романа Купчинського «НА СЛУЖБІ УКРАЇНИ» (В 60-ліття полковника А. Мельника). Ціна книжечки 20 центів. На порто долучити 5 центів.

5. Проситься передплатників своєчасно повідомляти адміністрацію про зміну своєї адреси, щоби не опізнювати достави журналу та не нараджувати нас на зайві витрати порта. При зміні адреси подати стару і долучити 10 центів на кошти маніпуляції.

6. Адміністрація пошукує кольпортерів журналу «Самостійна Україна» і видань Бібліотеки «Самостійної України» на поодинокі осередки. Книгарням і кольпортерам, що замовлять понад 10 чисел журналу, дається 25 відсотків рабату. Кольпортери крім того одержують книжкові премії.

ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

Канада:
THE INDEPENDENT UKRAINE
P. O. Box 387
Winnipeg, Man., Canada

Аргентина:
"PEREMOHA" BOOKSTORE
25 de Mayo 479 (14
Buenos Aires, Rep. Argentina

Бразилія:
STEPAN PLACHTYN
Pr. Gen. Osorio, 568
Curitiba — Parana — Brasil

Австралія:
Pr. A. SYCZYNSKYI,
26 Beaconsfield St.
Auburn — Sydney, NSW, Australia

Англія:
W. S. SHEWCHUK
123 Notting Hill Gate
London, W 11, England

Франція:
A. DOMARATZKY
13, rue Biot,
Paris 17-e, France

Італія і Близький Схід:
Dr. W. FEDORONCHUK
Via Nemorense 100, inr. 22
Roma, Italia

Ціна 30 ц.

ЄДИНИЙ У ЗДА УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

«САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ, ПОЛІТИКИ ТА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

виходить кожного місяця в Чікаґо, ЗДА

САМОСТІЙНА УКРАЇНА проголошує ідеї українського державного відродження та визвольного руху.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА бореться за принцип самовизначення і суверенности українського народу, як і всіх інших поневолених ще народів.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА інформує світ і українську суспільність на еміґрації про стан визвольної боротьби і політику окупантів на Рідних Землях.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА з'єднує для визвольної боротьби прихильників і пропаґує потребу матеріяльної та моральної їй допомоги.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА розробляє проблеми національної революції, її ідеології, програму, стратегії і тактики.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА поширює ідею внутрішнього нашого суспільно-політичного солідаризму.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА плекає, творить і поширює на чужині наші високі духові і культурні вартості.

Річна передплата за журнал «Самостійна Україна» дорівнює $ 3.

Одне число коштує $ 0,30.

Станьте передплатником «Самостійної України» та приєднайте також і своїх друзів!

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.